ڕۆمانی: دێدارەكەم داعشە … وەرگێڕانی: حەسەن یاسین

ماوەیێك پێش ئێستا كاك (حەسەن یاسین) ی هاوڕێم ئەم كتێبەی (ڕۆمانەی)، كە لە وەرگێڕانی خۆیەتی بە دیاری پێشكەش كردم: (دێدارەكەم داعشە)؛ منیش ئەمڕۆ - لە سەردەمی ترسی كۆرۆنادا - لە خوێندنەوەی بوومەوە.

دەست خۆشی لێ دەكەم بۆ ئەم ماندووبوونەی، كە هەوڵی داوە بە كوردییەكی باش وەری بگێڕێ (مەبەستم لە شێوازی داڕشتنی زمانە كوردییەكەیە، نەك بەراوردكردن لە نێوان زمانی یەكەم و زمانی دووەم، چونكە من دەقە عەرەبییەكەم لەلا نییە، بەتەماش نیم ئەم كارە بكەم، بەڵكو دەمەوێ بڵێم، كە وەرگێڕ هەوڵی داوە دەقە ئەسڵییە عەرەبییەكە بە تەواوی بكوردێنێ). بەڕاستیش وەرگێڕان كارێكی سەخت و دژوارە و توانا و سەلیقە و پسپۆریی خۆی دەوێ لەم بوارەدا. هەڵبەت قەناعەتی هەڵبژاردنی بابەتی وەرگێڕدراو بۆ وەرگێڕ گرنگە. واتە، ئەگەر وەرگێڕ ئەم قەناعەتەی بۆ بابەتەكە (دەقەكە) نەبێ، ئەوا ناتوانێ وەرگێڕانێكی باش و سەركەوتوو ئەنجام بدا…

بەهەرحاڵ من دووبارە دەستخۆشی لە كاك حەسەن دەكەم، بە هیوای بەردەوام بوونی لە كاری وەرگێڕانی بەرهەمی بە پێزتر و باشتر… سەرباری ئەمەش ئێمە لێرە - بە بۆچوونی خۆمان - هەندێك تێبینی و وردە سەرنجی سەرپێیی خۆمان لەسەر زمانی دەقە وەرگێڕدراوە كوردییەكە دەخەینە ڕوو؛ بەڵام بەر لەوە دەمەوێ بڵێم: لەم ڕۆمانەدا زەمەنی گێڕانەوە پڕە لە دابڕان و بۆشایی و شوێنیش هەمیشە ونە (یان تەمومژاوییە و بە شێوەیەكی ئەبستراكت خۆی دەنوێنێ)، بۆیە ڕووداوەكان زۆر بەخێرایی و لەناكاو بەسەر زەمەن و شوێندا باز دەدەن و بەدوای یەكدا دێن، لەمەوە تۆی خوێنەر هەست دەكەی، كە ناماقووڵییەك لە زنجیرەی زەمەنی ڕووداوەكاندا هەیە، بەوپێیەی شێوازی گێڕانەوەی ئەم ڕۆمانە، شێوازێكی سادەی واقیعییە و ڕاستەوخۆ شتەكانمان لەسەر زاری گێڕەرەوەدا بۆ دەگێڕێتەوە… بەهەرحاڵ وردە سەرنجەكانمان لێرە دەخەینە ڕوو:

- ((لەیلا لەنێو جێگەكەیدا گینگڵی دەدا، كە تەماشای كرد كاتژمێر بووە بە دەی بەیانی. بەهێمنی لەنێو جێگەكەیدا

گینگڵی دەداو بیریکەوتەوە دوێنێ شەو…)). ل 6
لەم ڕستەیەدا (بڕگەیەدا) دوو جار وشەی ((گینگڵ)) هاتووە، کە یەکێکیان زیادەیە و ڕاستتر وایە ڕستەکە وای لێ بکرێ و بگوترێ: (لەیلا لەنێو جێگەکەیدا بەهێمنی گینگڵی دەدا، کە تەماشای کرد کاتژمێر بووە بە دەی بەیانی، بیری کەوتەوە دوێنێ شەو…).

- ((هاوین بەخۆی و گەرما بەهێزەکەیەوە هاتن و…)). ل 13

کورد ناڵێ گەرمای بەهێز، بەڵکو دەڵێ گەرمای بەتین. پێدەچێ ئەمە تەرجەمەی حەرفیی عەرەبییەکە بێ. دەشبوایە بنووسێ: ((هاوین… هات))، نەك هاتن، چونکە لێرە هاوین کارایە و گەرما ئاوەڵناوە (واتە سیفەتێکی هاوینە)، بۆیە پێویست بە کاری کۆی ((هاتن)) ناکا، بەڵکو دەبێ بە سیفەتی تاك ((هات)) کارەکە دابڕێژرێ.

- ((ساحیلی شەمالی…)). ل 13. باشتر بوو بە کوردییەکەی بنووسرێ : کەنارەکانی (کەناراوەکانی) باکوور. پێدەچێ هەڵەی چاپیش شیمالی کردبێتە شەمالی؟!
- ڕاستییەکەی مایکرۆسکۆپە، نەك ((میکرۆسکۆب…)). ل14
- ((لە دەرگای نووسینگەکەیدا…)). ل 16

لە ڕووی ڕێنووسەوە ڕاستترە بنووسرێ: (لە دەرگای نووسینگەکەی دا)؛ چونکە وشەی ((دا)) لێرە کارە، پاشگر نییە، تا بە وشەی پێشە خۆی بلکێندرێ. لەم حاڵەتەدا وشەی ((دا)) ی کار و ((دا)) ی پاشگر تێکەڵ دەبن. ڕاستییەکەشی ئەوەیە، کە دەبێ پاشگرەکە‌ بە وشەی پێش خۆی بلکێندرێ، نەك کارەکە. بەدرێژایی ئەم ڕۆمانەش تا کۆتایی، ئەم هەڵەیە دووبارە کراوەتەوە.

- وابزانم باشترە (کوردیترە) بنووسرێ: (سوها برۆیەکانی وێك هێنایەوە و بێدەنگ بوو)؛ نەك ((سوها نێوان برۆیەکانی گرژکرد و بێدەنگ بوو)). ل 16
- ((کە گەیشتنە ماڵ کاتژمێر خۆیدابوو لە دووی بەیانی)). ل 30

کەی لە ئاخاوتنی کوردیدا ((دووی بەیانی)) هەیە؟ یان دووی شەو (نیوەشەو)، یان – بە شیمانەی کەمتر – دووی بەرەبەیان هەیە… ئەمەش وەرگێڕانی ڕاستەوخۆی دەربڕینە عەرەبییەکە؛ ئەوان دەڵێن:))الثانیة صباحا)).

- ((لەیلا سەریخستە سەر شانی و گوتی:)). ل35

زۆر ناقۆڵایە لێرە بە لێکدراوی بنووسی ((سەریخستە))، بەڵکو دەبێ بە جودا بنووسرێ: سەری خستە. لێرە دەبێ ((سەر = رأس)) ی ناوی ئەندامێکی مرۆڤ و ((سەر = فوق)) ی ناوی شوێن لێك

جودا بکەینەوە، کە لەم ڕستەیەدا ((سەر)) ناوی ئەندامێکی مرۆڤە (کەللەسەر) دەبێ سەربەخۆ بنووسرێ و وەك وشەی ((سەر)) ی ناوی شوێن بە وشەی کاری (خستن)ـەوە نەلکێندرێ.

- ((گزنگ دەرکەوت، ئەگەرچی هێشتا تاریکی شەو هەر مابوو، گزنگ هات تا ڕۆژێکی نوێ ڕابگەیەنێ...)). ل 41

لێرە ((گزنگ)) ێکیان زیادە و دەشێ ڕستەکە وای لێ بکرێ و خۆشتر و دروستترە بگوترێ: (گزنگ دەرکەوت {هات}، ئەگەرچی هێشتا تاریکی شەو هەر مابوو، تا ڕۆژێکی نوێ ڕابگەیەنێ).

- ((ئێوارە عادل دانیشتە سەر خوان و ...)). ل48

دەبێ بگوترێ: (ئێوارە عادل هاتە سەر خوان و...)، یانیش بگوترێ: (ئێوارە عادل لەسەر خوان دانیشت...).

- نازانم ئەم ڕستەیە (دەربڕینە) چ پێوەندی بە ڕستە و دەربڕین و ئاخاوتنی کوردی هەیە: ((گوێیان لێبوو دایکی هاتە ژوور و قسەیەکی لەڕووی لەیلادا کرد...))؟ ل53

پێدەچێ مەبەستی ئەوە بێ: (... قسەیەکی لەگەڵ لەیلادا کرد)، یانیش: (... قسەیەکی ڕوو بە ڕووی {یان لە بەرانبەر} لەیلا کرد)...

- ((... پەنجەی دایە ئەحمەد ئەنگوستیلەی تێبکات و...)). ل 55

ئەمە چ کوردییەکە؟ پەنجە چۆن دەدرێ؟ پەنجە دەهێندرێ، دەبردرێ، نادرێ. دەگوترێ: پەنجەی هێنا، پەنجەی برد... کورد دەڵێ: (دەستی بۆ درێژ کرد، تا ئەڵقەی {ئەنگوستیلەی} لە پەنجە بکات). دەشڵێ: ((ئەنگوستیلەی لە دەست کرد... ئەڵقەی لە دەست {پەنجە} کرد...)).

لێرە ڕادەوەستم و لەگەڵ ڕێزم بۆ نووسەر و وەرگێڕ و بەهیوای بەردەوام بوونیان لە کار و بەرهەمی بە پێزترو باشتر.

بەختیار محەمەد.

2020 / 3 / 23

من کۆیلەم … بەختیار محەمەد

من بووکی ئازادیم،
بەڵام سوڵتان وازم لێ ناهێنێ
هەموو شەوێ
منی لە کۆشکەکەی خۆی دەوێ.
من فریشتەی ئازادیم،
بەڵام شمشێر هەردەم ڕاوم دەنێ
دەیەوێ بمکاتە کەنیزەك
لە ڕەشماڵی دوورە بیابانێ.
من خاکی ئیمانم،
بەڵام هەردەم ئەنفال
وەك گەردەلوولی بیابان وازم لێ ناهێنێ.
من لەشکری قارەمانی خەلیفەم،
بەڵام هەمیشە لەسەر خاکی دزراوی خۆم
وەك گوڵەگەنم
لە سێدارە دەدرێم.
کەس هێندەی من حەزی
لە ئازادی و لە بەهەشت نییە،
بەڵام کەس هێندەی منیش
کۆیلە و گوناحبار نییە.
من نەفرەتلێکراوێکم لەم جیهانەدا،
نە لە زەوی و نە لە ئاسماندا
جێم نییە.
من لە مێژوودا
بە پەتی ئیمان خۆم خنکاند.
بەم دەستە پاکانەم
کە پڕ بوون لە نوقڵی دوعا
خۆم خنکاند،
تا ئەوانی دیکە بمنێژن و
منیش ببمە لاشەیەکی بێگەنی
ناو خاکە دزراوەکەم.
ئێستا من: نە خاکم هەیە،
نە ئاو، نە وڵات،
نە ئازادی، نە ئاڵا و نە سنوور…
ئێستا من تەنها یەك شتم هەیە:

چۆن بتوانم ببمە باشترین پەناهەندە
لە ئەوروپا و لە ڕۆژاوا

بەختیار محەمەد

سەرەکیترین تێزی فەلسەفی ئاگامبێن لەگەڵ پەتای کۆرۆنا یەکیگرتەوە-5- … ئازاد حەمە

بەشی پێنجەم

پێشەکییەکی پێویست: فەلسەفاندنی پەتای کۆرۆنا لەسەر دەستی جیۆرجیۆ ئاگامبێن Agamben پاڵنەرێکی سەرەکی بوو بۆ هێنانە پێشەوەی گفتوگۆ لەناو روناکبیرانی ئەوروپا لەسەر پەتای ناوبراو. ئەم بەشە، پێ دەچێت دوو بەشی دواتریش، کە تەواوکەری هەمان ئەو باسەیە سەبارەت بە “فەلسەفە و کۆرۆنا” دەستمانداوەتێ، تەرخاندەکەین بۆ شیکارکردنی چۆنییەتی یەکگرتنەوەی سەرەکیترین تێزی فەلسەفیی ئاگامبێن لەگەڵ پەتای کۆرۆنا. بۆ ئەو مەبەستە سەرەتا تەلاری فەلسەفی ئەم بیریارە نمایش دەکەین و دواتر ئەوە پیشاندەدەین لەسەر چ بناغە و بیانوویەکی فەلسەفی ئەم یەکگرتنەوەیە هاتووەتەسازان. هاوکات بۆ ئەوەی یەکگرتنەوەکە راڤەبکەین پێویستمان بەوەش دەبێت بۆچوونە سەرەکییەکانی ئاگامبێن لەو نووسینانەیەوە هەڵبهێنجێنین لەماوەی دوو مانگی ڕابردوو سەبارەت بە پەتای کۆرۆنا بڵاویکردونەتەوە. لە سەرێکی تریشەوە، لە ماوەی بڵاوبوونەوە و تەشەنەسەندنی کۆڤید-19 لە وڵاتان، لێرە و لەوێ، وشەگەلێکمان بەرگوێکەوت: قەدەغەی هاتووچۆ، خراپی دۆخ، لەژێرچاودێریبوون، بارودۆخی نەخوازراو، ڕەوش (دۆخ، بار) ئاسایبوونەوە، دۆخی ئاوارتەی وڵات، باری نائاسایی، ئاسایشی نیشتمانی و…کە هەر هەموو شایانی تێڕامانن هاوکاتیش تێزە فەلسەفییە سەرەکییەکانی ئەم بیرمەندە ئیتالییەیان بیرخستینەوە. لە تەك ئەوەشدا هەوڵدەدەین پەیبەوە بەرین لە چ ئاستێك دونیابینینی ئاگامبێن لەسەر پەتای کۆرۆنا وەك خۆی نەیپێکا، چونکە ئاگامبێن لە

یەکەم پەرچەکرداری بەرامبەر مامەڵەی دەسەڵاتی ئیتالی لەگەڵ پەتاکە حاڵەتەکەی بە ترسناک نەبینی و بەشێکی زۆر کەم نەبێت کە بە “دووچاری هەڵاوسانی سییەکانی” لەقەڵەمدان و وتیشی” گەر ئەمە دەزەکە بێت بۆچی دەسەڵات ئەو هەڵایە دروستدەکات” و بەمەش ڕەخنەیەکی زۆری ئاراستەکرا و ئەمەش بەشێک لەو ڕەخنانە بەسەر دەکەینەوە.

ئاکاری ڕەوشی ئاوارتە لە پێش کۆرۆنا

فەیلەسوفەکان لێناگەڕێن رووداوەکان، بێ ئەوەی قسەی لەسەربکەن، تێپەڕێن. هەر لەسەرەتای تەنگەژەی تەندروستی و پزیشکییەکەوە، کە تەنگەژەی سیاسی- ئابووری تادەگاتە پەروەردەی و کولتووری-کۆمەلایەتیشی بەدوای خۆیدا راکێشا، ئاگامبێن لە پێشی پێشەوەی هەموو ئەوانەبوو(ژیژەک Žižek ی لێدەرچێت)وتنی فەلسەفی لەو بارەیەوە بڵاوکردەوە و خودی وتنەکانیشی فەلسەفە سیاسییەکەی و سەرەکیترین تێزی فەلسەفیشی، ڕەوشی ئاوارتە(باری ئاوارتە، دۆخی ریزپەڕ State of exception)، جارێکیتر خستەوە بەرباس. ئەو دەمەی ڕەوشی ئاوارتە، لە ئیتالیا و زۆربەی وڵاتانی ئەوروپا تا دەگاتە بەشێک لە ئەمەریکا، راگەیەندرا بەجۆرێک لەجۆرەکان سەلماندنێک بوو بۆ تێزە سەرەکیەکەی ئاگامبێن، کە لە پەرتوکی””ڕەوشی ئاوارتە””خستوبیەڕوو. بێگومان ئاگامبێن هەشت ساڵێکیش پێش ئەم کارە فەلسەفییەی لە کارێکی تری(دەسەڵاتی سەروەر و ژیانی رووت Sovereign Power and Bare Life) وردەکارییە فەلسەفییە سیاسییەکانی خۆی لەو بارەیەوە بە زەقی نیشاندابوو. بۆ ئەوانەش بە فەلسەفەی سیاسی ئاگامبێن ئاشنان لەوە حاڵین وتنی ئاگامبێن لەسەر سەروەریی(فەرمانرەوای ،حاکمیەت Sovereignty) و ڕەوشی ئاوارتە بە تونێلی وتنە هزرییە سیاسییەکانی کارل شمیت Schmitt و والتەر بنیامین Benjamin بە پلەی یەک و بۆچوونە سیاسییەکانی هانا ئەرێنت Arendt بە پلەی دوو تێدەپەڕێت، ئەوەش بناغەی لە گەلێک لاوە بۆ هزری سیاسی ئاگامبێن دانا.

بۆ ئەو مەبەستە لەو تێگەیشتنە ئاگامبێنیانەوە دەستپێدەکەین،کە هزری ئاگامبێن لەناو ئەم باسە لەخۆی دەگرێت، کە توێژینەوە لەسەر ئۆشویتز Auschwitz(ئۆردوگای کوشتارگەی جوولەکەکان)، کامپی گوانتانامۆ Guantanamo (بەندیخانەیەکی ئەمەریکییە)، دەچێتە خانەی وتن لەسەر بیۆپۆلیتیک Biopolitics (سیاسەتی بایۆلۆجی، سیاسەتی ژیانی). بەپێی ئاگامبێن مرۆڤی سەردەم و گرفتە بووناوییەکانی ئەم مرۆڤە شایانی شیکارین هەر بۆیە لە فەلسەفەکەیدا ژیان، ژیانێکی

خراپ و هەڵ و مەرجی مانەوە، یان"بوون لەژێر سایەی سیاسەتێکی ئەتیکی ڕۆژئاوایی"هەموو ئەمانە هەڵوەستەی گرنگیان لەبارەوە مەرجە بکرێت. گومانی ئاگامبێن لەڕێ لە"مۆدێلی هزری سیاسی نوێی ڕۆژئاوایە"کە هەمیشە توانای بەکاربردنی بیۆپۆلیتیکی هەیە و لەناو ئەوەشدا دروستکردنی قووربانی تاکە بەرهەمی ئەم بەکاربردنەیە. پرسیارە بناغەییەکە لێرە ئەوەیە: کە ئێستا، لەگەڵ بڵاوبوونەوەی پاندێمی کۆرۆنا، جوولەکەیە و کێش نازییە؟ ئەو کەسە جولەکەکەیە کە کۆرەنتینکراوە و ئازادی لێزەوتکراوە یان ئەوەی قوربانی پەتای کۆرۆنایە؟ شێوەی ناشتنی مردووانی کۆرۆنا هاوشێوەی شێوەی مردووانی(جوولەکەکانی) ئەشویتز نییە؟ چونکە ئەشویتز خۆی وەك شوێنی لەدەستدانی کەرامەت نیشاندەدات، شوێنەك بەد Evil ی تیا بەرهەمدەهێنرێت، بەدی لەوە دەبێت بە شمەك هەرچی کۆرۆنایە کەم بەشداری لە بەرهەمهێنانی بەدی نەکرد!ئاگامبێن لە ڕێگای تێزەکانی هەنا ئەرێنتەوە فەلسەفە بەسەر ئەم شوێنەوە دەکات و دووبارە بەرهەمهێنانەوەی پرسیاری ئەتیکی و سیاسی لەسەر شوێنی ناوبراو دەکات بە بناغە بە قسەکردن لەسەر پەراوێز و بندەست و بێمافەکانی ناو شارستانی تازەی ڕۆژئاوا. ئەو جیاوازییەش ئاگامبێن لەنێوان ژیان و مەرگ لەو شوێنە دەیکات لە تێگەیشتنی بیۆپۆلیتیکانەی میشێل فوکۆ Foucault وە سەرچاوەی گرتووە کە لە ڕووی تیۆرییەوە بە بابەتی تێگەیشتنی فوکۆ بە پانئۆپتیکۆن (چاودێریهەموو Panopticon) گرێدەداتەوە. باشە ئەم تیۆرییەی ئاگامبێن وامانلێدەکات لەماڵەوەبوون لە کاتی کۆرەنتین بە ئۆردوگا زۆرەملێکانی جوولەکەکان بچووێنین؟ خۆمان بە پەناهەندەی ناو ماڵی خۆمان بزانین؟ ببینە تالیبانەکی گوانتانامەی ناو شوقەکانی خۆمان؟ ژوورەکەمان وەك ژووری زیندانییەکی سەر سنورەکانی تورکیا/یۆنان ببینین؟ باشە بۆ ئێمە پرسیارەکانمان بەم شێوەیە ئاراستەی ئاگامبێن دەکەین؟هۆکارەکەی لای خوارەوە ڕووندەکەینەوە. بۆ ئەوەی هۆکارەکەی ڕوونبکەینەوە پێویستمان بەوە دەبێت لە بنەما تیۆرییەکانی ئاگامبێن سەبارەت بە ڕەوشی ئاوارتە(باری ریزپەڕ) و بابەتی سەروەریی وڵات و ئەو مرۆڤە پیرۆز Homo sacer ەش تێبگەین کڕۆکەکەی تیۆری تێزی ئاگامبێن، لەبارەی بیۆپۆلیتیکەوە، پێکدێنن.

لە ڕێگای بینینی ئاگامبێنەوە بە تیۆری ڕەوشی ئاوارتە لەوە حاڵیدەبین ڕەوشی ئاوارتە تیۆرییەکیشە لەسەر ڕەوشی مرۆڤی سەردەم و مافەکانی. مافی ئەو خەڵکی جیهانی سێیانەی لە ئۆردوگای پەناهەندەکان لە ئەوروپا بەبێ وەڵام ماونەتەوە و پێیاندەوترێت بە کاغەزەکان sans-papiers، کە هیچ مافێکی یاسای، تەندروستییان نییە تا دەکاتە بە مافە بەندکراوەکانی Guantánamo، کە لە شەڕی

ئەمەریکی/تالیبان دوای 11 سێپتەمبەر کەوتنەدەست ئەمەریکایەکانەوە. واتە ڕەوشی ئاوارتە (State of Exception) دەکارێت ڕەوشێکی نوێ لەگەڵ خۆیدا بهێنێت و "خۆی وەك پارادایمێکی، چوارچێوەیەکی گشتگیری، زاڵ لە سیاسەتی هاوچەرخدا نیشانبدات". لە رێگای گوزارەی ڕەوشی ئاوارتەوە ئاگامبێن گفتوگۆی واتای سەروەریی دەکات کە ئەمەش دەیباتەوە سەر گفتوگۆی بۆچوونە سیاسییەکانی شمیت Schmittلەسەر واتای ناوبراو. شمیت، کە لەم روەوە سەرچاوەی تێۆری ئاگامبێنە، وای بۆدەچوو "ئەوە سەروەرییە لە وڵاتدا ڕەوشی ئاوارتە دەستنیشاندەکات" و لە کاتی جێبەجێکردنیشی کار بە دستور ناکرێت. بۆ ئەوەی ئەو ڕەوشەش وەگەڕبخرێت پێویستدەکات یاسا کاری پێنەکرێت. بەپێی تێۆری سیاسی شمیت "بۆئەوەی سەروەریی سەرپشکبێت پێویستە ڕەوشی ئاوارتە پیادەبکرێت". ئامانجی سەرەکی لە بوونی ڕەوشی ئاوارتە، بەپێی تێگەیشتنی فەلسەفی ئاگامبێن، بۆئەوەیە دەسەڵات بتوانێت بمێنێتەوە. ئەو دەمەش ئەو ڕەوشە پیادەدەکرێت"ئەوەی پێیدەڵێن مافی مرۆڤ فەرامۆشدەکرێت، ئەمەش بەزۆری لەبەرئەوەی پاراستنی سەروەریی بۆ ئەو هێزە سیاسییەی لە پشت داڕشتنی ئەو ڕەوشەوەیە سەروەریی سەروەر گشت شتێکە". شمیت وتەنی، کە بۆچوونی ئاگامبێنیشە، رەوشی ئاوارتە، کە هەل و مەرجێك دروستیدەکات، ئەو هەلومەرجە رێگا بە بێ یاسایی یاسا خۆشدەکات. کەوابێت تالیبانەکانی گوانتەنامۆ نە تاوانبارن و نەش بێتاوان، تەنیا دەستبەسەرێکی بێمافن و هیچیتر. ئالێرە شیاویی لە ئارادایە بۆ "جیاکردنەوەی زەبری پوخت لە دەسەڵاتێکی بەدەستورکراو". ئەوەی بۆ ئاگامبێن لە تێۆری ڕەوشی ئاوارتەی شمیت دا شایانی هەرسکردن نییە ئەوەیە شمیت ڕەوشی ئاوارتە لە کۆنتێکست contextی یاسایدا جێدەکاتەوە."ڕەوشی ئاوارتە بۆ شمیت شتێکە لە دەرەوەی کاوس(شڵواویی Chaos) و لە کۆنتێکستی یاسایی و سەربازیدا دەمێنێتەوە"."تێگەیشتنی شمیت بۆ ڕەوشی ئاوارتە هەوڵێکە بۆ جیاکردنەوەی نۆرم (رێسا norm) لە بڕیار". شمیت وایلێکدەداتەوە هەڵپەساردنی یاسا مەرجی مانەوەی سەروەریی سیاسییە. ئەم هەڵپەساردنی یاسایەش بۆ پاراستنی سەروەرییە نەك شتێکی تر. هەموو ئەوەش کە لەم روەوە دەکرێت بۆ ئەوەیە سەروەری(رابەری) سیاسی وڵات بمێنێتەوە.

هەرچی والتەر بنیامین Benjaminە، کە ئاگامبێن لەمەوە دیتنەکانی بەهەندوەردەگرێت، لەو باوەڕەدایە"ڕەوشی ئاوارتە ڕەوشێکی بێ یاسایە". ئەم ڕەوشە بنیامین وتەنی "بە خستنەگەڕی زەبرێکی پوختی شۆڕشگێڕانە بەکاردەبرێت. ئەمەش ڕەوشێکی تازە لەگەڵ خۆی دەهێنێت کە بە یاسای دەخاتەوە". ڕەوشی ئاوارتە لە زەینی سیاسی ئاگامبێن

ئەوەش دەگەیەنێت"ئەوەی لە دەرەوە و ناوەوەی یاسایە تەنیا دەسەڵاتە و ڕەوشی ئاوارتە دەکارێت باری یاساڕێژی بگۆڕێت و پێشێلیش دروست بکات. هاوکات ڕەوشی ئاوارتە نە لە ناوەوە و نەش لە دەرەوەی سیستەمی مافە". هاوکات ئاگامبێن پێی بە ئەو راستیەش دەبات کە"دەسەڵات لە کاتی قەیرانا یاسا و هێزی خۆی بەکاردەبات و لەم بارودۆخەشدا زۆر ئاساییە مافی هاوڵاتێتی و تاك ژێرپێبخرێن. ئەمەش لەبەرئەوەی ڕەوشی ئاوارتە ئەو ڕەوشەیە کە زۆنی بێ یاسای لەناو یاسا شوێن بۆ خۆی دابیندەکات".واتە، ڕەوشی ئاوارتە دژی دەوڵەتی یاسایە. ئاگامبێن ئەوەشمان پێادەگەیەنێت"ناواخنی بیۆسیاسی Biopolitics ڕەوشی ئاوارتە ئەو کاتە دەردەکەوێت ماف لەگەڵ شتی ژیانیدا لەپێکدادانا بێت". ئەمەی باسکرا ڕەوشێك دەنێتە پێشەوە ستاتۆس(قەوارەی) ی یاسای تاك هەڵدەوەشێنێتەوە و بارێکی یاسایی تر بەرهەمدەهێنێت ناچێنایەتی دروستکرێ.واتە،"ڕەوشی ئاوارتە یاسایەکی تایبەت نییە وەك یاساکانی جەنگ، بەڵکو لەگەڵ ڕەوشی ئاوارتە بار(ڕەوش) ێك دێتەپێش مافەکان بەرتەسك و سنوردار دەبن".
ئاگامبێن بەئەوەی وێنەیەکی پانۆرامایمان لەسەر ڕەوشی ئاوارتە بەرچاوبخات لە ئیمپراتۆریەتی رۆمانییەوە دەستپێدەکات تا دەگاتە سەردەمی ناپلیۆن لە فەرەنسا و دواتر دێتەسەر دەم و وەختی جەنگی جیهانی دوو و نموونەکەشی هەردوو رژێمی هیتلەر و مۆسۆلینییە کە فۆرمێکی یاساییان بە رەوشی ئاوارتە دا. ئاگامبێن پێشیوایە"کۆماری وایمارWeimar Republic بەدرێژای 12 ساڵ لەڕووی یاساییەوە ڕەوشی ئاوارتەی پیادەکردوە". ئەوەی تایبەت بەم لایەنە زێدە گرنگە سەرنجی بخرێتەسەر ئەوەیە لەڕووی تیۆرییەوە"ئاگامبێن جیاوازی لەنێوان ڕەوشی ئاوارتە و دیکتاتۆریی دا دەکات" و پاشتر دێتە سەر بارودۆخی دوای رووداوەکانی 11 ی 9 لە ئەمەریکا و وڵاتانی هاوچەرخی رۆژئاوایی و هەما بە ئەوە دەکات کە چۆن مافەکانی تاك لەژێرسایەی ئەو ڕەوشی ئاوارتەیەی ئەو رووداوانە دروستیانکرد بەئاگاییەوە فەرامۆشکران. بەپێی جیهانبینی فەلسەفی ئاگامبێن"بە ئەوەی ڕەوشی ئاوارتە شیبکرێتەوە مەرجە واتای پێویست necessity شیبکرێتەوە".ئاگامبێن بۆ ئەو مەبەستە مێژووی کۆن و نوێی رۆژئاوا هەڵدەداتەوە تادەگاتە رووداوەکانی 11 ی 9 لە ئەمەریکا. بەئەوەی شتەکان ووردتر نیشانبدات بۆ ئەو مەبەستەش گەشتێك بەناو ئیمپراتۆریەتی رۆمانی کەندا دەکات و ئەو حاڵەتە نیشاندەدات کە یاسا لەگەڵ پێویستیدا کاریکردووە. مەبەستی ئاگامبێن لەمە ئەوەیە کە ڕەوشێك دێتەپێشەوە شیاوی بە ئاوارتەیی یاسا مسۆگەردەکات.
ئاگامبێن تێبینی ئەوەشی کردوە سیاسییەکان لە سەردەمی نوێدا گەر پێویستی بە ئەو مەبەستە لەئارادابووبێت یاساشیان هەڵوەشاندەتەوە

و، پێشیوایە ئەمە بووە بە مەتەدەکی سەرەکی بە دەسەڵاتی سیاسی و بەکاریشی بردووە تا لە بەڕێوەبردن بەردەوامبێت. ئەمەش ڕێك یەکگرتنەوەی تێزی سەرەکی فەلسەفیی ئاگامبێنە لەگەڵ پەتای کۆرۆنا کە دواتر، لە بەشەکانی تر، زۆر بە وردی لەسەری دەوەستین.

وێڕای ئەوەی وترا، گرنگترین خاڵێك سەبارەت بەوەی لایسەرەوە هێمای بۆکرا، بەپێی ئاگامبێن، ئەوەیە کاتێك سیستەمە سیاسییە دیمۆکراسییەکان بەیانی ڕەوشی ئاوارتە دەکەن لە دوای ئەوەوە ئیدی جیاوازی لەنێوان سیستەمی دیکتاتۆری و دیمۆکراسی دا نامێنێت و، پێداگیری لەسەر ئەوەش دەکات شێوازی بەڕێوەبردن لە وڵاتانی هاوچەرخ ووردەووردە خۆی لە ئیدارەسازی نزیکدەکاتەوە تا ماف و یاسا. ئەو کاتەش سیستەمە سیاسییە دیمۆکراسییەکان"ڕەوشی ئاوارتە رادەگەیەنن(لێرە دەشێت مەبەستەکە حکومەتی سەربازیی یان پیادەکردنی ئەحکامی عورفیش بێت) جیاوازیەکی ئەوتۆ لەنێوان سیستەمی سیاسی دیمۆکراسی و دیکتاتۆری دا نامێنێت. باشە خۆ گرنگە بزانین کە بڕیار لەسەر دۆخی ئاوارتە دەدات؟کێ ئەو مافەی هەیە؟ چۆن بارودۆخی نەخوازراو سەرهەڵدەدات؟
بۆ شیکارکردنی ئەو پرسیارانە ئاماژە بەوە دەکەین کە ئاگامبێن سەبارەت بە ڕەوشی ئاوارتە، بەپێچەوانەی شمیتەوە، خاوەنی تیۆرییەکی فەلسەفی-سیاسی خۆیەتی و بابەتی ڕەوشی ئاوارتەش دەکات بە مەحەکی دادوەری بەسەر چۆنیەتی کارکردنی دەسەڵات و خاڵی جیاکارەش لەنێوان دوو مۆدێلی دەسەڵات: دیمۆکراسی و تۆتالیتاری. بۆ ئەوەی ئەم هزرڤانە تیۆرییەکی تایبەت بە ڕەوشی ئاوارتە دابهێنێت بێگومان پێویستی بەوە دەبێت بە تونێلی گفتوگۆ تیۆرییە سیاسییەکانی پێش خۆیدا تێپەڕێت هەروەك لایسەرەوە هێمای بۆکرا، لەو بەیندا دەستبەرداری بۆچوونە سیاسییە-فەلسەفییەکانی خۆی نابێت. بۆ ئاگامبێن گرنگە ئەمە لەوە تێبگەین لەو شوێنەی ڕەوشی ئاوارتە پیادەدەکرێت ماف ژێردەکەوێت و ئەو سەربەخۆیەش دوو دەسەڵاتە سەرەکییەکەی(تەشریعی و جێبەجێکردن) کۆمەڵگەی دیمۆکراسی کاری لەسەر دەکات ئاوادەبێت. لێرەدا بینینی ڕەوشی ئاوارتە وەك ئامرازێکی دەسەڵات هزرێکی یاسایی لە پشتەوەیە، ئەو هزرەش یاساناسان و مافناسان بناغەی بۆ دادەنێن، هەروەك ئەوەی شمیت پێشتر بە رژێمی نازی کردووە. بەم جۆرە، بە یاسای جەوهەری ڕەوشی ئاوارتە دەسازێنێت. بۆیە لە دیدی تیۆرییەوە هزری سیاسی بنجامین لە تەك شمیت، کە کاربەدەستی سیاسی و یاسازانی دەسەڵاتی نازی بووە، یەکناگرنەوە، ئەمەش لەسەر ئەو بنەمایەی کە شمیت وایتێدەگات کاتێك ڕەوشی ئاوارتە دێتەئاراوە دەسەڵاتی سەروەری لە وڵاتدا بەدەست

تاکە کەسێکەوە دەبێت و هەر ئەو کەسەش بۆی هەیە دەخی وەات دیاریبکات، یاساش، بەدەنیاییەوە، پارێزراوە لەڕێگای بە یاساییەوە. بێمافی تاکەکان سەرچاوەی کێشەکانە لای ئاگامبێن و ڕەوشی ئاوارتەش ئەو بێ مافییە بەرجەستەدەکات. بێ مافەکان خاوەنی ژیانێکی ڕووتن bare life/ la nuda vita. بەواتایەکیتر ڕەوشی ئاوارتە ڕەوشی هەمیشەیی ماف دەنێتە پێشەوە. کۆرۆنا کە وایکرد بخزێینە ناو ماڵ و ژوورەکانمانەوە ئاماژە بوو لەسەر سەرلەنوێ سازاندنەوەی بێ مافی لە ڕۆژئاوا. ئەمە یەکەم جاری نییە لە ناو سیستەمی سیاسی ڕۆژئاوا بێمافی بە یاسایی دەکرێت. ئەم زیانە یەك لایەنی نییە. ئاگامبێن لەڕێگای تیۆری ڕەوشی ئاوارتەشەوە"ڕەخنەی کولتووری سیاسی ڕۆژئاوا دەکات و ئەوەشمان بیردەهێنێتەوە کە ڕۆژئاوا سەرنجی ئەوە نادات پێوانەکانی لەدەستداوە و ئەمەش، بەپێی تێگەیشتنی ئاگامبێن، وادەکات ڕۆژئاوا نەکارێت وانەی دیمۆکراسی بە کولتوورەکانی تر بڵێتەوە". ئەمە کە خەمێکی فەلسەفی جوانی ئاگامبێنە لە دووتەی ئەو نووسینانەش هەوڵەنیدا ناوە بە پێتای کۆرۆناوە تایبەتیکردوون.

هۆمۆساکەر : بەسیاسیکردنی ژیان، بەسیاسیکردنی مەرگ

هۆمۆساکەر(مرۆڤی پیرۆز Homo sacer) بەشێکی تر لە تێزی بیۆپۆلیتیك لە فەلسەفەی سیاسی ئاگامبێن پێکدێنێت. هۆمۆساکەر بەپێی یاسای ڕۆمانی کۆن ئامادەبوونێکی کۆمەڵایەتی هەبووە. ئەو مرۆڤەیە تاوانێک دەکات و دەبێت بە هۆمۆساکەر. ئەوەی ئەم مرۆڤە بکوژێت سزانادرێت و کارەکەشی بەتاوان لەقەڵەمنادرێت. هۆمۆساکەر مرۆڤێکی بێمافە و یاساشی لەپشت نییە و هەر وەك بێمافیش لە کۆمەڵگە ژیان بەسەر دەبات. ئەم کەسە خوێنی حەڵاڵە و لەسەر کوشتنی کەس سزا نادرێت. لەبەرئەوەی بوونی دەکەوێتە دەرەوەی یاسا هیچ بەرپرسیارێکی ڕەوشتی و یاسای ناکەوێتە ئەستۆی بکوژەکەیەوە. ئاگامبێن لەئێستادا ئەم واتایە بۆ هێرشکردنە سەر سیاسەتی هاوچەرخی ڕۆژئاوایی بەکاردەبات. بەم شێوەیە هۆمۆساکەر لە کۆمەڵگەکانی ئەمڕۆ دەکرێت کوردێك بێت لەکاتی ئەنفالەکان بۆ بەعسییەك، موسڵمانێك بێت لەدەمووەختی ڕووداوەکانی 11/9 بۆ ئەمریکاییەك، ڕەشپێستێکی ئەفریقای ،پێش ماندێلا، بێت بۆ سپیپێستێك، ئێزدییەك بێت بۆ داعشێك، جوولەکەیەك بێت بۆ نازییەك یان فەلەستینییەك بۆ ئیسرائیلییەك، کۆمۆنیستێك بۆ فاشیستێك. ژیانی ئەم کەسە دەچێتە خانەی"ژیانێکی ناچێنایەتییەوە، ئەم ژیانە ناچێنایەتییە ئاگامبێن بە" zoe "ناویدەبات و ئەوەش کە ژیانێکی

چەنایەتی دەژیت بە" bios " ناودەبات. ئاگامبێن "لەسەر بناغەی دابەشکردنی ژیان بەسەر ژیانی چەنایەتی و ژیانی ناچەنایەتی(ژیانی رووت ، ژیانی سروشتی) دا ئەوەش راڤەدەکات کە ژیان هەمیشە بووە بە بابەت"، ئوبژەکت Object، بووە بەو شتەی پێی دەڵێن سیاسیی political. ئەو شێوە دابەشکردنەی لایسەرەوە ئاماژەی پێکرا، کە لە یۆنانی کۆندا سەبارەت بە ژیان هەبووە، لە ئێستادا بەوجۆرە نییە. ئاگامبێن وتەنی، ئێستا "ژیانی مرۆڤ بەسیاسیکراوە ئەمەش وایکردوە جەستە بەسیاسیبکرێت" بۆیە ناشێت جیاوازی لەنێوان ژیانێکی رووت و ژیانێکی چەنایەتیدا بکرێت. ژیانی چەنایەتی بوونی نییە خودی جەستەش بەشێکە لەو شتەی دەسەڵات قۆرخیکردوە. لێرە، لەناو ئەم تێۆرییە، دەکرێت باس لە سەروەریی سیاسیش بکرێت، چونکە سەروەریی سیاسی هەوڵێکە بۆ قۆرخکردنی ژیان، بە دەستگرتن بەسەر ژیانی خود دا. بۆیە ئاگامبێن لەسەر ریتمی فەلسەفی فوکۆ لە نووسینی "مێژووی سێکسگەرایی" قسە لە بیۆپولیتیك دەكات، لەوەی کە چۆن سیاسەت کەوتۆتە ناو ژیانی سروشتی مرۆڤەوە، مەرگ بەسیاسیکراوە(بەسیاسیکردنی مەرگ The Politicization of death)، جەستە پیرۆزکراوە و لەرێگای ئەوەشەوە ژیان بەسیاسیکراوە(بەسیاسیکردنی ژیان The politicization of life).
ئاگامبێن لەو شوێنەی دیدی بیۆپولیتیکی فوکۆ بەکاردەبات، "ژیانی سروشتی مرۆڤ و مەودای مەدەنی گشتی (the polis) بەرباسدەخات و دەیکات بە بناغە بۆ سیاسەت". ئاگامبێن "پێشیوایە ئەرێنت بە بیست سالێك پێش نووسینی "مێژووی سێکسگەرایی" فوکۆ قسەی لە بیۆپۆلیتیك کردووە کەچی فوکۆ لەو پەرتووکەیدا ناگەڕێتەوە سەر ئەرێنت".
هۆمۆساکەر لە زەینی ئاگامبێن بابەتی سەروەرییش دەگرێتەوە. ئەم سەروەرە دەکرێت پادشایەك یان قەیسەرێك یاخود سەرۆکێك بێت کە یاسای بەدەستەوەیە. ناوبراو جاریوایە لە ناوەوەی یاسایە و جاریواشە لە دەرەوە. لێرەدا قسەی ئاگامبێن لەو دەسەڵاتەیە سەروەریی بەدەستەوەیە و بەو جۆرە بەکاری دەبات کە پێویستیەتی. بەپێی شیکردنەوەکانی ئاگامبێن"سەروەر ئەو کەسەیە بڕیاردەدات کە ببێت بە هۆمۆساکەر" و کێش لەناوەوە یان دەرەوەی کۆمەڵگە بژیت. هەر ئەم کەسە، سەروەری سیاسی، بڕیاری ئەوەشی بەدەستە"کە ژیانێکی چەنایەتی بژیت"، چ مافێك بە ژیان بدرێت و خود لەناو ژیانا چۆن بژیت.واتە، ئەوەی چارەنووسی هۆمۆساکەر دەستنیشاندەکات کەسی سەروەرە، سەروەر یان سیاسیە یان دادوەری شارە یاخودیش سەرۆکی وڵات. ئاگامبێن کە لەسەر رەوتی ئەریستۆ "جیاوازی لەنێوان ژیان و ژیانی باش، ژیانی بەچەنایەتیکراوی سیاسی bios و ژیانی رووت(سروشتی) zoe دا دەکات" بە ئەوە دەچێت "یاسا

توانیویەتی دەسەڵات والێبکات دەستنیشانی ژیان بکات”.واتە ئەوەی ژیان دیاریدەکات سیاسەتە، بەهەی ئەم دابەشکردنە ئەریستۆیشەوە قسە لە پەیوەندی نەوان ژیان و سیاسەت دەکات و ژیانیش لە شار، لە شارە رۆژئاوایییەکان ژێرپرسیاردەخات. بەسیاسیبونی ژیان کە هەنووکە دەگرێتەوە هەنووکە بەسیاسیکراوە، هەنووکە جیاوازی لەنێوان هاوڕێ و دوژمندا نابینرێتەوە، هەنووکە دروستکەری هەمەساکەرە، کە دەکرێت بەبە لەپرسینەوە بکوژرێت یان بکرێتە قووربانی، لەهەر شوێنێک بێت. لە هەنووکەدا هەمەساکەر دەشێت تووشبووەکی کەرۆنا بێت کە لاشەکەی وندەکرێت، کە مەرگی بەسیاسیکراوە، لەناو ژیانێک کە ئەویش بەسیاسیکراوە.

سەرنج: لەم بەشە زۆر بە کورتی تەلاری هزری ڕەوشی ئاوارتەمان باسکرد کە گرنگی بە تێگەیشتن لە تیۆریزەکردنەکانی ئاگامبێن سەبارەت بە پەتای کەرۆنا هەیە و لە بەشی داهاتووش دێینەسەر گفتوکۆی ناوەرۆکی نووسینە فەلسەفییەکانی ئاگامبێن تایبەت بە کەرۆناڤایرەس و شێوازی یەکگرتنەوەی چوارچێوەی هزری بیۆپولیتیك و پەتای کەرۆناڤایرەس و ئەو بارە نائاساییەش پەتای ناوبراو سازاندی. کار بەئەوەش دەکەین بەکورتی ئەوە بخەینەڕوو کە ڕەوشی نائاسای- دۆخی ناچاری- State of emergency لە ڕەوشی ئاوارتە State of exception ئەویش لە ناچاری نەتەوەیی National Emergency جیاوازە.

ئازاد حەمە

ماویەتی........................

[بۆ خوێندنەوەی بەشەکانی تری ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن ....]

لە یادی 105 ەمین ساڵەی تاوانی کۆمەڵکوژی ئەرمەنییەکاندا ...عەلی

مەحمود محەمەد

دان نان بە حەقیقەتی یاسایی هەر تاوانێك لە هەر كونجێكی جیهان بگوزەرێت، ئەركێكی ئەخلاقی و ویژدانییە، ئەگەر هەل نەمابێت بۆ راگرتنی، هەنگاوێكە بۆ بەرەو روبونەوەی تاوانە مەزنەكان لە جیهاندا، نموونە ئۆرۆگوای وەك یەكەم وڵات لە ساڵی 1965ەوە دانی ناوە بە كۆمەڵكوژی ئەرمەنییەكان كە هیچ پەیوەندییەكی بە دۆسیەكەوە نییە، یان كۆریای باشورو سوئید و كەنەداو هۆڵەندا … كە هەڵوێستی باشیان لەسەر دۆسیەكانی ئەنفال و هەڵەبجە هەبووە، یان هۆڵەندا بازرگانێكی چەكی كیمیاوی خۆی بە ناوی فرانس ڤان ئانرات لە بەرامبەر هاوبەشیكردنی لە تاوانی هەڵەبجە سزای 16,5 ساڵ زیندانی دەدات، بەوەی چەكی كیمیاوی فرۆشتبوو بە رژێمی پێشووی عێراقی، ئەم هەنگاوە وەك ئەركێكی دادپەروەرانەیە ، تاوانی كۆمەڵكوژی ئەرمەنییەكانیش هیچ نەبێت ئەوەندە بە كوردەوە دەبەسترێتەوە كە لەسەر خاكی ئێستای كوردستان ئەنجام دراوە، چۆن قوربانیانی تاوانی كۆمەڵكوژی رۆهینجا دوای ئاوارە بوونیان بە بەنگەلادیش دۆسیەكەیان جوڵێنرا لە لایەن دادگای تاوانی نێودەوڵەتیەوە، چونكە ئاوارەی وڵاتێكی ئەندامی دادگاكە بوون، بۆیە ئەركی ئەخلاقی گەلی كوردە وەك گەلێكی جینۆسایدكراو دان بەو تاوانەدا بنێت وەك تاوانی جینۆساید، چۆن ئێمە خۆمان سواڵی ئەم داوایە لە جیهاندا دەكەین.

رێگات بكەوێتە مۆنمێنتی جینۆسایدی ئەرمەنەكان لە شاری یەریڤانی پایتەختی ئەرمینیا، تێژیە لە وێنەی ئەفسەرو سەرەك عەشیرەتە كوردەكان بەشێوەی دڕندە و وەك جەلادی دڵڕەق وێنا كراون، وەك بەشداربوویەكی چالاك لە جینۆسایدكردنیان، ئەم وێنانە بونەتە بەشێك لە زاكیرەی ئەو گەلەو رۆژانە پیشان دەدرێت و لە گەڵیدا تەبلیغ دەكرێت، وێنەی دەرەبەگ و سەرەك خێڵ و شێخە كوردەكان كە هیچ پەیوەندیەكان بە خەڵكە عامیەكەوە نییە و هەمیشە كەمینەی چەوسێنەرن بەرامبەر بە زۆرینەی خودی نەتەوەكەی خۆشیان، بەڵام دەسەڵاتدار و قسە رۆیشتوون، ئەم زاكیرە رەشە بۆ سانایی ناسدرێتەوە، بە دیدار و مجامەلەی كاتی دوژمنەكەم دەستمە كۆتایی نایات، لەبەردەم هەڵوێستدا ڕامان دەگرێت، لە بەرامبەردا نابێت تا كۆتایی سەرمان لە ژێر لمدا بشارینەوە لە ترسی هەڵوێست دەربڕین و خۆ شاردنەوە لە حەقیقەت، نابێت باجی دڕندەیی و تاڵان و بڕەی ئەو ئاغاو دەرەبەگ و سەرەك خێڵانە عامیەی خەڵك بیدات، پەیوستە هەنگاو بنێین بە سڕینەوەی شوێنەوارەكان رابردوو، ئەویش دانانە بە راستیەكان وەك ئەوەی لە حەقیقەتدا هەیە نەك وەك ئەوەی

دەمانەوێت و پینەو پەڕۆی بکەین, یاخود ناسیۆنالستە توندڕەوەکانی ئەوان دەیانەوێت بیسەپێنن, یان وەك ئەوەی ناسیۆنالستەکان هەردوولا کردویانە بە مەیدانی شەڕی موقەدەسە پوچەکانیان, هەمیشە دیلی خەونی مەزن خوازین, دەبێت رێگا لە دەمارگیرە ئاینی و نەتەوەییەکانی هەردوولا بگرین نەوت بە ئاگری رابردوودا بکەن.

ئەرمەنەکان لە پاڵ تورکیا سەرۆك عەشیرەتە کوردەکانی باکور و سەرۆك عەشیرەتە عەرەبەکانی سوریاو تورکمان چەرکەس و قەرەجەکان بە هاوبەشی تاوان دەزانن, بەڵام لە راستیدا ئەوان بەشداری تاوانن نەك هاوبەش, چونکە بڕیار بە دەست و نەخشە داڕێژەر نەبوونە, تەنها جێبەجێکار بوونە, ئەدی ئەمە وەڵاممان چییە لە بەرامبەر ئەم تۆمەتبارکردنە کە پێگەکانی ئەنتەرنێت ویکیپیدیا پێ کراوە لەم زانیاریانە ؟., وەڵام سۆزداری داد نادات, یاساو مێژوو و ئامار کاری خۆی دەکات.نکۆڵیکردن بەخۆی درێژەدانە بە تاوان, رێگە گرتنە لە سارێژ بوونی برینەکانی رابردوو, درێژەدانە بە شەڕی باوباپیران و گواستنەوەیەتی بە نەفەقێکی تاریکدا بۆ نەوەی نوێ, گەلی کورد بەرپرسیارێتی یاسایی هەڵناگرێت بەرامبەر بە تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنەکان, چونکە هاوبەش نییە لە تاوان, خاوەند دەوڵەت نەبووەو بڕیار بەدەست نەبووە, سوارەی حەمیدیەش نە لەسەر داوای ئەو دروستکراوە, نە هەمووشی کورد بوونە, نە بڕیارەکانیشی بە دەست ئەوان بووە, بەڵام دەبێت دان بەوەدا بنێین هەزاران هاووڵاتی کورد لە ریزی سوپای عوسمانیدا بوونە بەشداری تاوان بوونە, هاوشێوەی جاشە کوردەکان لە باشوور کە بەرپرسیاری راستەوخۆی زۆرینەی تاوانەکانی ئەنفالن, ئەو ئاغاو دەرەبەگانە وەك بەشێك لە سوپای عوسمانی بەشدار بوونە لە تاوانەکە, بەشێکیان ناوی خۆیان ناوە سوارەی حەمیدییە, لەوانەشە بەهانەکانی منیش جێگای رەزامەندی ئەرمەنەکان نەبێت, کە خەون بە خاکەکەوە دەبین دانیشتووانەکەی قڕ کراون, چۆن ناسیۆنالستێکی کورد خەون بە کورد بوونی شاری کەرکوکەوە دەبینێت, بەردەوام لە گێڕانەوەی حەکایەتە مێژوییەکاندایە, بەڵام رەقیبی بەهێزی لەمەڕدا بە خاوەنداری شارەکە بۆ پەیدا بووە.

وەك ئەرکێکی ئەخلاقی کورد دەبێت دان بە حەقیقەتی یاسایی تاوانەکە بنێت, وەك چۆن ئەمە داوادەکەین کەیسەکانی جینۆسایدمان بە جیهان بناسرێت, ئەوانیش مافی خۆیانە داوامان لێبکەن, هەرچەندە ئەمە دەستپێشخەریمان کرد لە یادی 100 ساڵەی تاوانەکە, 49 پەرلەمانتاری کوردستان دانیان نا بە حەقیقەتی یاسایی تاوانەکە کە جینۆسایدە” شانازیشە کە من هەڵمەتەکەم ئەنجامدا”, پێویستیشە ئەو کوردە

خۆفرۆشانەی بەشدار بوونە لە تاوانەکە بناسرێن, ئاماژەیان وەك بەشداربووی تاوان پێبدرێت, لە مێژوودا وەك تاوانبار بناسرێن, دەبێت جێگاو ڕێگای مرۆڤەکان لە مێژوودا وەك خۆی نیشان بدرێت, ئیتر سەردەمی بە پیرۆزکردنی پاشا کۆرەکان بە کۆتا گەیشتووە, ئێستا سەردەمی دادگاییەکانی تاوانەکانی رابردووە و داوای لێبوردنکردنە لە دڕندەییەکان نەوەکانی پێشوو, ئەوە ڕۆژە هەندێك جەنگ بە پیرۆز دەزانرا, ئێستا بە پێی بنەما کانی مافی مرۆڤ تاوانی قێزەونن, تاوان پیرۆزی نەماوە.

بە پێی بۆچونی کوردبێت چەکدارانی کورد لە ریزی سوپای حەمیدیە ڕێژەیان لە نێوان 10 بۆ 15% بووە, وەك ئاماژەی پێ دراوە: “لەمێژوودا ئەرمەنەکان چەند جارێك کەوتونەتە بەرشاڵاوی لەناوبردن و جینۆسایدکردن کەدیارترینیان لەساڵی (1915) لەلایەن تورکە عوسمانییەکانەوە ئەنجام دراوە.کورد هەرچەندە خۆشی بەرشاڵاوی لەناوبردن و جینۆساید کەوتووە،بەڵام تێوەگلاوە لەجینۆسایدکردنی ئەرمەنەکان بەهۆی بەکارهێنانیان وەکو جاش و بەکرێگرتە لەلایەن عوسمانییەکانەوە (نزیکەی لە15% سوارەی حەمیدیە کورد بووە).هەرچەندە کورد بەتایبەتی کۆنگرەی نەتەوەیی و پەکەکە چەند جارێك داوای لێبوردنیان لەئەرمەنەکان کردووە،بەڵام ئەرمەنەکان بەتایبەتی لەئەرمینیا زۆر دەمارگیرو ڕەگەزپەرستن بەرامبەر بەکورد- لاپەڕەی هەڵنەدراوەکان هەر جارەی لاپەڕەیەك- ئەرمەنەکان و گولەنییەکان- ئامادەکردنی: مامۆستا پێشڕەو (پێشڕەو ئیسماعیل)” ,”سوارەی حەمیدیە کە لە ساڵی 1891بە فەرمانی سوڵتان پێکهێنرا لە (ئەلبان و چەرکەس و کورد) نەك بەتەنیا کورد، لە باسکردنی ژمارەی سوارەی حەمیدیدا زۆر نووسەر کەوتوونەتە هەڵەوە دەڵێن: سوارەی حەمیدی هەمووی کوردبوون، ئەمەش بەپشتبەستن بە سەرچاوە تورکەکان بووە، بەڵام ئەمە دوورە لەڕاستییەوە، راستییەکەی ئەوەیە کە ڕۆبەرت ئۆلسن باسیکردووە کە دەڵێت: ژمارەی سەربازی سوارەی حەمیدی بریتیبوو لە (53) هەزار، محەممەد ڕەسوڵ هاوار لەکتێبەکەیدا (کورد و باکووری کوردستان بەرگی یەکەم) ناوی نووسەرێك بەناوی (مەروان ئەلمدەوەر) دەنێت و دەڵێت: نووسەر ئاماژە بەوەدەکات کەی ژمارەی کورد لە سوارەی حەمیدی تەنها (10) هەزار کەسە نەك هەمووی کورد بووبن، ئەمەش کەسانی ماستاوچی و بەرتیلخۆری وەك(ئاغا و دەرەبەگی دژە کورد و ئەرمەن) ئەمانە چەند زیانیان بە ئەرمەن گەیاند زۆر لەوەزیاتر زیانیان بەخودی کوردەکان گەیاندووە،-پەیوەندی کورد و ئەرمەن-بەتاوانی کورد لە جینۆسایدی ئەرمەن-نووسینی: ئارام مەجید شەمەرانی”.

ئەرمەنەکان بەخۆشیان هەموو سوارەی حەمیدیە بە کورد نازانن,

بەشێکە بە زەرینەی دەزانن لەناو پێکهاتەکان، دان بەوەشدا دەنێن
ئەو هێزە بۆ بەرەو روبونەوەی روسیا پێك هاتوە نەك بە گیان ئەوان،
گوایە لە کورد و چەرکەس و تورك و تورکمان و قەرەج پێك هاتووە،
رۆڵیان زیاتر لە رۆڵی جانجویدەکانی دارفۆر دەچێت”
https://ar.wikipedia.org/wiki/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AC%D8%A7%D8%B2%D8%B1_%D8%A7%D9%84%D8%AD%D9%85%D9%8A%D8%AF%D9%8A%D8%A9
“.” , هەندێك لە فەرماندەو سەرۆك عەشیرەتە کوردەکان لە چوارچێوەی
ئەو پرۆسەیەدا تاوانی قەزەونیان ئەنجامداوە وەك بەشێك لە سوارەی
حەمیدیە، بەڵام بەشێوەی سیستامتیك وەك بەیاردەر کوردەکان
بەشداریان نەکردووە لە تاوانەکە، چونکە دەوڵەتیان نەبووە و بڕیار
لای ئەوانەوە دەرنەچووە، ئەوەی کراوە وەك نۆکەری و بەشداری بووە
لە تاوانەکە، یاخود لە ژێر کاریگەری بیری ئاینیدا وەك بەشێك لە
خەلافەت ئەنجامدراوە، کە دواتر پەلامارەکان سەرجەم کریستان و
ئێزیدیەکانی هەرێمەکەی گرتەتەوە، بۆیە تاك لایەنە نابێت سەیری
رووداوەکان بکرێت.
نابێت هەڵوێستی ناسیۆنالزمە راستگەراکانی پۆڵەندا و فەرەنساو
…هتد دوبارە بکرێتەوە لە نکۆڵیکردن، دەبێت بە سنگێکی فراوانەوە
ئامادەی دیالۆگ بین، لە کاتێکدا خۆمان قوربانی جینۆسایدین، ”
دامەزرێنەری بەرەی نیشتمانی فەرەنسی نکۆڵی هۆلۆکۆست دەکات، دەڵێت
بە بەشێك لە وردەکاری جەنگی جیهانی دووەمی دەزانین، تەنانەت لە
یاداشتەکانی بە توندی داکۆکی لە فلیپ بیتان سەرۆکی حکومەتی فیشی
پاشکۆی هیتلەر دەکات لە فەرەنسا، حکومەتی راستگەرای پۆڵەنداش
بڕیاری 3 ساڵ زیندانی بۆ ئەوانە دەرکردووە کە هەندێك لە
هاوکارانی پۆڵەندی نازیەکان بە هاوبەش دادەنێن لە تاوانی
هۆلۆکۆست، ئەمەش وەك داکۆکیکردن لە کەرامەتی نیشتمانی دەزانن،
ئەم بەخۆی نکۆڵی تاوانی هاوبەشانی نازییەکانە و داکۆکیە لە
هاوبەشانی تاوانەکانی نازیەکان، دەسەڵاتی شاری سربرنیتشا
بەرزترین رێز لێنانی بەخشی بە میلواراد دودیك سەرۆك ئەرکانی
سوپای بۆسنە کە نکۆڵی کۆمەڵکوژی سربرنیتشا دەکات، نەتەوەپەرستی و
ئاین پەرستی ئەمانەی دەوێت، لە کوردستانیش بهانە بۆ تاوانەکانی
پاشای کوێرە دەهێنرێتەوە بەرامبەر بە ئێزیدییەکان , تاوان لە چ
ژینگەو چوارچێوەی بەهانەیەك ئەنجام بدرێت تاوانە، دادپەروەری
مامەڵە لە گەڵ ئەنجامەکان دەکات نەك بهانەکان .

نکۆڵیکردنی تاوان، بەخۆی درێژە دانە بە تاوان بەشێوەی نەرم،
مرۆڤایەتی رۆژ لە دوای رۆژ دەگات بە حەقیقەتەکانی رابردوو،
سەردەمی شاردنەوەی زانیاری و حەقیقەتەکان بەسەر چووە، پیرۆز

کردنی دەندەیی لە هیچ چوارچێوەیەك ئاینی یان ناسیۆنالستی جێگای
نەماوە, بۆیە رۆژێك زووتر دان نان بە حەقیقەت ئارام بەخشترەو
جوانکردنی سیمای گەلە, کریس ئەندەرسن سەرنووسەری گەڤاری وایەرد
دەڵێت "زانیارییە زۆرو زەبەنەکان لە سەردەمی ئەنتەرنەت, هەموو
راستیەکان ئاشکرا دەکات, پێویست بە زانست و تیۆری ناکات", بۆیە
نکۆڵیی کردن وەك سەرکردنە ژێر لمە لە سەردەمی ئەنتەرنەت و
زانیارییە بە کۆتاکاندا. نەتەوەپەرستی و ئاین پەرستی چاوی
مرۆڤەکان لە ئاست دانان بە راستیەکان و حەقیقەتی مێژویی کوێر
دەکات, مرۆڤایەتی لە بیرکردنەوەدا دەکوژێت , هەڵوەدای پاکیزەیی
نەتەوەو ئاینە, بۆیە بە نەنگی دەزانێت دان بە ناشرینیەکان
رابردوودا بنێت, مەلای خەتەکان تازە پاکژ نابنەوە لە هەمبەر
مێژووی کورددا بە گزگلەکان.
سەیری هەڵوێستی ناسیۆنالیزمی تورك موتوربە کراو بە ئاین بکەن,
بەوانەی هەڵوێستە شەرمەزاریەکانیان نەك لە شاری قۆنیای, بگرە لە
لاهای و برۆکسل,لە 2ی حوزەیرانی 2016 دا, بەندستاغی ئەڵمانیا دانی
نا بە تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنەکان, پێشتریش بەلجیکا هەمان
هەنگاوی نابوو, ئەوەی لای من گرنگە لە پرسەی دان نان بە تاوانی
جینۆسایدی ئەرمەنەکان لە پەرلەمانی ئەڵمانیا و بەلجیکا, بەچونی
دوو پەرلەمانتاری تورکە لە پەرلەمانی ناوەندی ئەڵمانیا و
پەرلەمانی هەرێمی برۆکسل لە بەلجیکا, هەردووك بە پاشناوی
ئۆزدەمیر ناوەکانیان هاتووە, یەکیان پیاو چەپی ژینگە پارێز و
ئەوی دیکە ژنی حیجاب لەسەر نەتەوەیی ئیسلامی, هەردوکیان لە دایك
بووی دەرەوەی تورکیا و پەروەردەی ژینگەی ڕۆژئاوان, ئەم دوو
ئۆزدەمیرە بە دوو هەڵوێستی پێچەوانە سەبارەت بە دۆسیەی جینۆسایدی
ئەرمەن دەناسرێنەوە, یەکیان پێشەنگ لە بواری ناساندنی,
بیرکردنەوەیەکی مرۆڤدۆستانەی ئەنتەرناسیۆنالستانە, ئەوی دیکە
سەرسەخت لە ئاست ڕەتکردنەوەی حەقیقەتەکان, بە بەچونی ئاینی و
ناسیۆنالیزمەوە لە ئاست ئەو هەموو وێنە پڕ تاوانە قێزەون و ئەسك
و پروسکە هەژێنەرە هەڵوێست وەردەگرێت و ئینکاری تاوان و عەدالەت
و حەقیقەت دەکات, چاو دادەخات و کاروانی قوربانییەکان نابینێت.

جیم ئۆزدەمیر لە دایك بووی 21ی دیسەمبەری 1965ی شاری باد ئەراخی
ئەڵمانیا, بنەچە چەرکەسی تورکیا, سەرەکی لیستی سەوزەکان لە
پەرلەمانی ئەڵمانیا, کە پێشتر لە ساڵی 2007 بە پێی بڕگەی 301ی
دەستوری تورکیا سزا درابوو, بە تاوانی پێشێلکردنی (یاسای
سوکایەتی بە ناسنامەی تورکی) بە پێی یاساکە تاوانە دان بە
کۆمەڵکوژی لە تورکیا بنرێت وەك ئەوەی لە پۆڵەندای ناو یەکێتی

ئەوروپا پەسەندكرا, ج ئۆزدەمیرو و چەند پەرلەمانتارێكی پارتەكەی تۆمەتباركران بە پێشێلكردنی ئەو بڕگەیە لە دەستوری وڵات, بەهۆی هەڵوێستیانەوە لە سەر دۆزی ئەرمەن و عەلەویەكان كە هەیانبوو, كە پێشتر بەهەمان تاوان و پێشێلكردنی هەمان بڕگەی دەستوری توركیا نووسەری گەورەی ئەرمەنی هرانت دینك سزا دراو دواتر تیرۆر كرا, هاوكات رۆمانووسی ناسراو ئۆرهان بامۆك هەڵگری خەباتی نۆبڵی ئەدەب بەهەمان بڕگەی دەستور سزادراوە, واتا ئەوەی جیناتی مر□قبوونی هەڵگرتبێت دەبێت سزاكەی بخوات, ج ئۆزدەمیر پارتەكەی بە بۆنەی یادی 101 ساڵەی وەبیرهێنانەوەی تاوانەكەوە لە 24ی نیسانی 2016 دا, پرۆژەی ناساندنی تاوانی كۆمەڵكوژی ئەرمەنیەكانی لە توركیا بە جینۆساید پێشكەش بە پەرلەمانی ئەڵمانیا كرد, لە رۆژانی پێش دەنگدانەكە جیم ئۆزدەمیر بەهۆی هەڵوێستە شێلگیرانەكەیەوە لەسەر دۆسیەكە, دەكەوێتە بەر هەڕەشەی توركه ئیسلامی و ناسیۆنالیستەكان, لێ گوێی نەدا بە هەڕەشەكان لە وتەكەیدا لە پەرلەمان لە چركە ساتی پێش دەنگدانەكە وتی: (80-90%ی سەرجەم هاوو□لاتیانی ئەرمەن, 98%ی پیاوانیان,100%ی پیاوانی ئاینیان لەناو براون لەو تاوانە) هاوكات لە بەشێكی دیكە لێدوانەكەی هەمان رۆژی لە پەرلەمانی ئەڵمانیا وتی: هەموو ئەو تاوانانەی ئەڵمانیا بەرامبەر بە گەلانی ئەوروپا ئەنجامی داوە دەبێت بە جینۆساید بناسرێت , ج ئۆزدەمیر لە درێژەی بۆچونەكەیدا رایگەیاند گرنگە دان بە رابردوومان دا بنێن, نا بێت توركیا شانازی بە رابردووی خۆیەوە بكات, دەبێت رابردوو قەبوڵ بكرێت وەك خۆی. تەواو دژ بەم هەڵوێستە ئەخلاقیانەیەی ج ئۆزدەمیر بەرامبەر بە كۆمەڵكوژی گەلێك كە وڵاتەكەی خۆی ئەنجامی داوە, خاتوو ئۆزدەمیر لە دایك بووی 7ی دیسەمبەری 1982 ی شاری ب□كی بەلجیكا, یەكەم پەرلەمانتاری حیجاب لەسەر لە ئەوروپا, پەرلەمانتار لە پەرلەمانی هەرێمی برۆكسل لەسەر لیستی پارتی ناوەندی دیموكراسی مرۆڤایەتی CDH, هەڵوێستێكی دژ بە هەڵوێستەكەی ج ئۆزدەمیر وەردەگرێت, نكۆڵی تەواو لە بوونی تاوانەكە دەكات, ئەو لە یادی 100 ساڵەی ئەم تاوانە قێزەونەدا, لە بەرامبەر ئەوەی رەتی كردەوە وەڵام بە پرسیارەكانی كەناڵی ئاڕ تی ئێڵ بداتــەوە سەبارەت بە پرسی جینۆسایدی ئەرمەنەكان لە توركیا, لە بەرواری 29ی ئایاری 2015 لە پارتەكەی دەركرا, ئەمەش روداوێكی گرنگ و هەنگاوێكی ئەخلاقیانەی دڵخۆشكەر بوو, لیژنەی ئەخلاقی پارتی ناوبراو نای.

هەر لەم پەیوەندەدا لە بەرواری 24ی نیسانی 2015 كە یادی 100 ساڵەی تاوانی كۆمەڵكوژی ئەرمەنەكان , 6 پەرلەمانتاری بەلجیكی بە ڕەگەز تورك ئەو رۆژە ئامادەی پەرلەمان نەبوون, بۆ ئەوەی بەشداری نەكەن لەو خولەكە بێدەنگیەی لە پەرلەمانی بەلجیكا راگەیەنرا بۆ

گیانی قوربانیانی ئەرمەنی لە یاداوەری 100 سالەی تاوانەکە, خۆیان لە دانیشتنەکە دزییەوە, ئەمە چ کارێکی نا ئەخلاقیانەیە ,سەیر کەن ئاین شەو رۆژ ئیدعای رەوشت دەکات, کەچی هەندێك جار دەبێتە فاکتەر بۆ کاری نا ئەخلاقانە,بە دوای دەرکردنی خاتوو ماهینۆر ئۆزدەمیر لە پارتەکەی, تورکە ئیسلامی و ناسیۆنالستەکان لە برۆکسل و ئەستەمبوڵ خۆپیشاندانی ناڕەزایەتیان بۆ پشتیوانیکردن لە هەڵوێستەکەی بەڕێوەبردو وەك قارەمان ناسانديان, تەنانەت ئەردۆگان و کچەکەی سومەیە هاتنە سەرخەت بە توندی رەخنەیان لە دەرکردنی ناوبراو لە پارتی ناوەندی دیموکراسی مرۆڤایەتی CDHگرت, خۆپیشاندەران لەسەر لافیتەکانیان نوسیبوویان “ماهینۆر ئۆزدەمیر شەرەفمانە” شەرەف لای ئەوان داکۆکیکردنە لە دڕند□ی□کانی رابردوو و غروری نەتەوەیی و ئاینی.

هەر لەم بارەیەوە رۆژی پێنج شەممە بەرواری 22ی شوباتی 2018, پەرلەمانی هۆڵەندا بە زۆرینەی 142 دەنگ لە کۆی 150 دەنگ , بڕیاری بە جینۆساید ناسینی کەیسی جینۆسایدی ئەرمەنی دا, هاوکات بڕیاری دا وەزارەتی دەرەوەی هۆڵەند 5 ساڵ جارێك بەشداری مەراسیمی ساڵوەگەڕی تاوانەكە بکات, لە پڕۆسەی دەنگدانەكە 3 پەرلەمانتار دژ بە بڕیارەكە وەستانەوە, ئەوانیش هەر سێکیان بە رەگەز تورك بوون” Farid Azarkan, Tunahan Kuzu, Selçuk Öztürk لە پارتی ” DENK “ , لە کاتێکدا پارتی ناوبراو خۆی بە چەپ و سۆسیال دیموکرات دەزانێت و لە 9ی فیبریوەری 2015 لە پارتی کاری هۆڵەندی جیابوەوە, سەرجەم چەپەکانی دی ناو پەرلەمان دەنگیان بە بەڵێ بوو بۆ بڕیارەکە, ئهم بەناو سۆسیال دیمکراتانە واب□ن, ئەدی دەبێت هەڵوێستی ناسیۆنالست و ئیسلامیەکان چۆن بێت؟.نموونە جوانەکانیش هەن وەك ئاماژەمان بە هەندێکین کرد, دنیا هەمووی روە تاریکەکە نییە, ئەگەر کەمینەش ب□ن, وەلێ بەڵگەو داکۆکییەکانیان دەرخەری راستییەکان و دادپەروەرییە, نموونەیەکی دی لەو جوانیانە تانەر ئاکچەمە, لە سەرەتای ئەمساڵ 2020 سەرۆکی فەڕەنسا دەستخۆشی لە تانەر ئەکچام مێژووناسی تورك کرد کە لە پەرتوکێکدا بە بەڵگەوە سەلماندویەتی د□و□□□تی عوسمانی فەرمانی دابوو بە جینۆسایدی ئەرمەنەکان” , ئیمانۆئێل ماکرۆن وتی :” پەرتوکەکەی ئەکچام دانپیادانانێکی زانستیانەیە بەو تاوانە ڕێکخراوەی کرابوو، وە ئەو ڕاستیانەی ئاشکراکرد کە هەندێك دەیانویست ونی بکەن و نکۆڵی لە مێژوو بکەن, مێژوو لەسەر بنەمای درۆ نانووسرێتەوە.
” ئەنجومەنی ئەرمەنەکان CCAF لە میانەی کۆنگرەکە مەدالیای ئازایەتیان ب□خشی□ تانەر ئەکچام.پرۆفیسۆر تانەر ئەکچام زیاتر

لە 35 ساڵە لەسەر پرسی جینۆساید کارێ کات , مێژوونووس و سۆسیۆلیجستە, لە زانکۆی کلارك لە ئەمەریکا کارە کات, توێژەری باڵایە لە سەنتەری هۆلۆکۆست , دوو پەرتوکی لەسەر جینۆسایدی ئەرمەن نووسیووە ” اوامر قتل و الفعل المشين ” , بابەتی لەسەر جینۆسایدی کوردیش هەیە, دامەزراندنی دەوڵەتی کوردی بە تاکە ڕێگای دوبارە نەبوونەوەی جینۆسایدی کورد دەزانێت, هاوکات 9 ساڵ لە زیندانەکانی تورکیا بووە بە تۆمەتی سەرنوسەری گۆڤاری لاوانی شۆڕشگێڕی چەپگەرا.ڕۆژی سێشەمە بەرواری 17ی یەنایەری 2018, پەرلەمانی ئەرمینیا دانی نا بە جینۆسایدی ئێزیدیەکان, دەکرێت ئەم هەنگاوە بکرێتە سەرەتایەك بۆ دان نان بە حەقیقەتەکانی رابردوو و سارێژ کردنەوەی برینە قوڵەکان, هەرچەندە ئەوان بۆچوونی تایبەتیان لەسەر دۆزی ئێزیدی هەیەو دایە بەن لە کێی گەلی کورد.
لە کۆتادا دەڵێم, دەمانەوێت ببین بە ئیسماعیل بێشکچی و هادی عەلەوی و کازم حەبیب و ئەحمەد تورك و تانەر ئەکچام و ئەرهان باموك و …, یان باخچەلی و میشل عەفلەق….و نموونەکانیان, مێژوو پڕە لە هەڵوێستی بەشی دووەم, وەلە داهاتوو بە نموونە دگمەنەکانی بەشی یەکەمە, لە کردنەوەی گرێکانی کوێرەکانی مێژوو, زۆر لە مرۆڤە موقەدەسەکانی رابردوو وردو خاش دەکات, مرۆڤە پیرۆزەکانی رابردوو زۆریان وەك پاشای کەرە لە ئاست گەورەیی تاوانی کۆمەڵکوژی ئێزیدیەکان لە پیرۆزی دادەماڵرێن و چاوەڕوانی دادگایی مێژوو دەکەن, بۆیە با چاوەڕوان بین مێژووش خوێندنەوەی تازەی بۆ بکرێت و سەرلەنوێ بنووسرێتەوە, با ئێمەش بچینە پاڵ ئەو گەل و وڵاتانەی دانیان ناوە بە جینۆسایدی هۆلۆکۆست و ئەرمەنیەکاندا, نکۆڵی لەوتاوانە سزا بدرێن, گوێ هەر لەوەیە با سەمای بۆ بکەین.

ئەمەریکا تورکیای لە ڕۆژئاوا و باشوری کوردستان جێگیرکردووە! – نوسینی/ فەردا چەتین- لە

تورکیەوە: ڕێبوار هەمەوەندی

لەرابردوودا تورکیا لە باشور نزیکەی ٢٠ بارەگای سەربازی و بنکەی رادار و میکانیزمی گوێگرتن و چاودێریکردن و شوێنی نیشتنەوەی کۆپتەری دامەزراندبوو بێگومان جگە لە ڕێوشێنی دەزگای میت. ڕوونکردنەوەکانی نێچیرڤان و مەسرور بارزانیش لەمبارەیەوە جدی و باوەڕپێکراونین . لەو بارەیەوە تورکیا حیساب بۆ کاردانەوەکانی باشوری کوردستان دەکات، هەربۆئەوەشە کە بۆ پەردەپۆشکردنی نیازەکانی پارتی و بارەگای پێشمەرگەی پارتی بەکاردەهێنێت.

پیلانەکانی تورکیا زۆر ڕوون و ئاشکران ، گەریلاکانی کوردستان ماوەی ٤٠ ساڵێکە لەوێ جێگیربونە و دەیانەوێت لە خاکی کوردستان هەڵیان تەکێنن، دوای هەڵتەکانی گەریلاکانی کوردستان لەو هەرێمەدا دەیانەوێت سوپای تورک و ئەندامانی کۆنترگەریلا و ئەندامانی داعش هەروەکو چۆن لە عەفرین و سەرێکانی و گرێسپی کە یونۆفۆرمی سوپای تورکیایان پۆشیوە و دەیانەوێت ئەندامانی تەحریرولشام و چەتەکانی داعش لەو هەرێمە جێگیربکەن.

ئەو پرسیارە ڕوونانەی دەبێت وەڵامیان بدرێتەوە؛ ئەگەر رەزامەندی حکومەتی باشوری کوردستان نەبێت ئایا دەوڵەتی تورک دەتوانێت ٢٠ بارەگای سەربازی و بنکەی تری چاودێری درووست بکات؟ ، ئایا پارتی و یەکێتی بەچی ئامانج و لەهەمبەرچیدا دەرگای ماڵی خۆیان بۆ دەوڵەتی تورک کردۆتەوە؟ ، ئەو پارت و رێکخراوانەی لە باشور کەلە هەمبەر یەکدا رکابەرایەتییان هەیە و بۆ لاوازکردنی یەکتر کە پەنا بۆ دوژمنی کورد دەبەن ئایا جگە لە خیانەت و خۆفرۆشی هیچ واتایەکی تری هەیە ؟ .

ئەوانەی قسەی بریقوباق دەکەن و لەژێر ناوی بێلایەنی و بیرمەندییەوە کەلە بنەڕەتدا دەیانەوێت خۆیان لە باسکردنی خیانەت بدزنەوە دەڵێن گوایە دەبێت پارتە کوردییەکان بە بەرپرسیارانەوە مامەڵە بکەن و ئەوانەی کە دەیانەوێت پەکەکە و پارتییەک کە هاوکاری تورکییایە بخەنە تای یەک ترازووەوە ، ئەم جۆرە کەسانە بەشێوەیەک لە شێوازەکان هاوکاری ئەو لایەنە دەکەن کە هاوکاری دوژمنە و لەناو خیانەتدایە.

ئایا تورکیا کەلە باشوری کوردستان و بەعشیەقەیە بەهێزی سەربازی و سیاسی زاتی خۆی لەوێ جێگیربووە ؟ ئەی باشە نەتەو□ یەکگرتووەکان و دەوڵەتی عێراق و کۆمکاری عەرەبی و حکومەتی هەرێمی کوردستانیش ل□ بەرامبەر تورکیا بێچارە و بێ دەسەڵاتن هۆکارەکەی هێزی ز□ بەلاحی سەربازی و توانای سیاسی تورکیایە؟ ، دەبا هەموومان بۆ ساتێک

بیربکەینەوە.
لە ئێستادا دەوڵەتی تورک کە عەفرین و سەرێکانی و گرێسپی داگیرکردووە ، ئەگەر ئاسمانی سوریا لەهەمبەر فڕینی فڕۆکەی جەنگی داخرا ئایا دەوڵەتی تورک و قاعیدە و نوسرە و داعش و هێزی سوپای ئازادی سوریا و چەتەکانی تریش دەتوانن ڕێژەک لەهەمبەر یەپەگە و یەپەژە شەڕ بکەن؟ ، ئەی ئەگەر ئاسمانی عێراق لەهەمبەر فڕۆکە جەنگییەکانی سوپای تورکیا داخرا ئایا سوپای تورک و چەتەکانی دەتوانن ڕێژەک لەهەمبەر گەریلادا شەڕ بکەن؟ ، بۆیە ئەمەریکا تورکیا لە هەرەمەکە دەپارێزێت ، هەر ئەمەریکایشە کە نایەڵێت نەتەوە یەکگرتووەکان و کۆمکاری عەرەبی و حکومەتی عێراق لەهەمبەر سوپای تورکیا هەڵوێست نیشانبدەن ، بێدەنگی نەتەوە یەکگرتووەکان و حکومەتی عێراق و کۆمکاری عەرەبی لەهەمبەر بەردەمانی مەخمور و شەنگالدا هۆکارەکەی هەر ئەمەریکایە .
خاوەنی راستەقینەی ئەم پیلانانە خودی ئەمەریکایە. ئەمەریکا پەکەکەی بە دوژمنێکی ستراتیژی خۆی دەزانێت ، چونکە پەکەکە بەکاری سیاسی خۆی و بە ئایدۆلۆژییەکەیەوە دژبەری دەسەڵاتی ئیمپریالیزمانەی ئەمەریکا و بەریتانیا و فەڕەنسا و ئەڵمانیایە ، هەروەها پەکەکە دژبەری دەسەڵاتی زلهێزی و دژی ئەو هێزانەیە کە بە هەژمونگەرایی خۆیان دین و مەزهەب و خاک و نەتەوە پەرستی بە مەرامی خۆیان بەکاردەهێنن و خاکی گەلان پارچە پارچە دەکەن و دەیانەوێت پانتایی دەسەڵاتی خۆیان فراوان بکەنەوە ، ستراتیژی ئەمەریکا و وڵاتانی ڕۆژئاوا لەپێناو دەسەڵاتی خۆیان لە ڕۆژهەڵات و ئاسیا کە دەیانەوێ بیکەنە مۆڵگەی خۆیان، پێچەوانەی ڕێباز و شێوازی مۆدێلی ژیان و بەرنامەی پەکەکەیە ، شێوازی بردنەڕێوەی ئەو بنەماڵە و عەشیرەتانەی کە گرێدراوی ئەمەریکا و بەریتانیا و فەڕەنسان ئەمەش پێچەوانەی شێوازی ئایدۆلۆژی و سۆسیۆلۆژی و فەلسەفەی پەکەکەیە کە هێزێکی خۆماڵییە ، پەکەکە هێزێکی فرە ڕەهەندە هەربۆیە ئەو زلهێزانە لەهەمبەریدا لە داماندان.
ئەگەر بێتەوەیادمان ساڵی پار بەنەزانانە سەرۆکی ئەمەریکا ترامپ قسەیەکی کرد و وتی (پەکەکە لە داعش مەترسیدارترە) ، بێگومان ئەم قسەیە هۆکاری خۆی هەیە ، ئەم قسەیە قسەی فەرمی حکومەتی ئەمەریکایە ، بەڵام لەئاکامدا حکومەتی ئەمەریکا لەگەڵ تالیبان و قاعیدە و داعش لەسەرمێزی گفتوگۆ دانیشتن ، دەسەڵاتی ئەمەریکا و ترامپ باشدەزانن کە قاعیدە و داعش دژبەری سیستەمی ئەمەریکا و کەپیتالیزم نین و دەشزانن کە ئەمانە بەرهەمی ئەو چەمکەیە کە دەیانەوێت لەناو دەسەڵات و بەڕێوبەرایەتییاندا پێگەیان هەبێت ، هەربۆیە لەمبارەیەوە سەرۆکی ئەمەریکا ترامپ لە شوێنێکی نزیک لە (

بورجی دوانە) لە نیویۆرک بە ڕێکەوتن لەگەڵ قاعیدە دیداری ئەنجامدا ، بەڵام هەمان ترامپ بە لەناودانی پەکەکە و هەپەگە پیلان لەسەر پیلان دادەڕێژێت ، هەربۆیە دەتوانرێت بوترێت یەکێک لە پیلانەکانیان ڕووداوەکەی زینی وەرتێیە.

بەلای ئەمەریکاوە مافەکانی نێونەتەوەیی و نەریت و ڕەوشت و ڕێزی گەلانگرنگ نین، باشترین نمونە و لەبەرچاوترین مەسەلەش هەڵوێستی ئەمەریکا بوو لەهەمبەر کوردانی ڕۆژئاوا ، لەلایەکەوە ئەمەریکا فیشەک و کۆمەکی کوردان دەکات، لەلایەکی تر ڕێگا بە تورکیا خۆشدەکات کە عەفرین و سەرێکانی و گرێسپی داگیربکات و لەمبارەیەوە هاوکاری تورکیاشی کردووە .

زاتێک هەیە بەناوی (جەیمس جێفری) کە دوژمنی گەلی کوردە ووەک گورگێک لە پێستی مەڕدایە. توانی کوردان فریوبدات ، بە داگیرکاری ڕۆژئاوا لەلایەن تورکیا و داعشەوە کارئاسانییانی بۆکردن، ئیدارەی ئەمەریکا کە بەشانوباڵی ئیدارەی ڕۆژئاڤا هەڵدەدەن هەرئێوانیش لەهەمبەری داگیرکاری ڕۆژئاوای کوردستان لەلایەن تورکیا و داعشەوە بێدەنگ بوون و پاشانیش دیمەنیه " بیچارەیی" نیشان دەدا.

ئیدارەی ئەمەریکا لەوە دەترسن کە سیستەمی یەکێیزی ناو سیستەمی ڕۆژئاڤا لە هەموو سوریا و ڕۆژهەڵاتی ناوین بڵاوببێتەوە ، ئەمەش بۆ داهاتووی خۆیان بە مەترسی و هەڕەشە دەبینن ، هەربۆیە ئیدارەی ئەمەریکا و خودی ترامپیش بە بەرجەستەکردنی پرۆژە قێزەوەنەکانیان دەیانەوێت کوردانی ڕۆژئاڤا بخەنەناو پرۆژەکەیانەوە ، کاتێک ئیدارەی ئەمەریکا بە شانوباڵی دەسەڵاتی ڕۆژئاڤا هەڵدەدەن لەلایەکی تریشەوە لەژێر ناوی ڕێککەوتنی ئاگربەست ڕۆژئاڤایان کردە خەڵات بۆ تورکیا و چەتەکانی داعش.

ئەم چەتەیەی کە ناوی (جەیمس جێفری) یە کە بە هەڵوەشاندنەوەی سیستەمی ڕۆژئاڤا و بە لەناودانی پەکەکە ئەرکدار کراوە ، لەناو هەوڵدایە بە گەیشتن بە مەرامەکانی خۆی ڕۆژئاڤا و باشوریش بەکاربهێنێت ، (جەیمس جێفری) کە نوێنەری تایبەتی ئەمەریکایە لە عێراق و سوریا لەم دووساڵەی دوایدا بە لەناودانی پەکەکە لەناوکار و خەباتێکی چڕدا بووە ، هەر ئەمزاتە هەوڵدەدات کە بەرپرسیارانی ڕۆژئاڤا و بنەماڵەی بارزانی بە لەناودانی پەکەکە لەیەکتر نزیک بکاتەوە، ئەمە کاری سەرەکی وەیشەیی و بەرنامەی ئەو نوێنەرەی ئەمەریکایە لە هەرێمەکەدا .

ڕووداوەکانی زینی وەرتێش پارچەیەکە لەو پیلانەی کە ئەمەریکا و نوێنەرەکەی بەڕێوەیان بردووە و پەرەی پێدەدەن ، خەڵکی باشور و ڕۆژئاڤاش بەئاگانین لە پیلانەکانی جێفی ، هەربۆیە لەهەمبەر ئەم پیلانانە گەلی کورد ڕۆژلەدوایڕۆژ ناڕەزایی نیشان دەدەن ، ئەمەریکا

خاوەن مێژوویەکی چەپەڵ و قێزەوەنە، دەیەوێت لەپشت پەردەی چەمکی ئاشتی و دیموکراسی خۆی مەڵاس بدات، لەکاتێکدا کە مێژووی ئەمەریکا مێژووی دیکتاتۆرییەت و پشتگیریکردنی زۆرداریشە.

سەرچاوە:
https://yeniozgurpolitika.net/turkiyeyi-rojava-ve-guney-kurdistana-yerlestiren-abddir

---

زمان لە پەراوێزی ڕۆمانی دەریاس و لاشەکاندا! ... سەدیق سەعید ڕواندزی

دەریاس و لاشەکان، ناوی ڕۆمانێکی دیکەی (بەختیار عەلی)یە، کە لەو ماوانەی ڕابردوودا چاپ و بڵاوکرایەوە. ئەم ڕۆمانە، لە نێوەندی نووسین و ئەدەبی کوردییدا، دەنگدانەوەیەکی زۆری هەبوو، چەندین کتێب و دۆسیەی ئەدەبی و وتاری لە بارەوە نووسرا. زۆربەی ئەو نووسینانە، تەنها لە ڕووی ناوەڕۆکەوە تیشکیان خستە سەر ئەو ڕۆمانەوە. کە باس لە چەمکی شۆڕش و چاوەڕوانییەکان و نائومێد بوونی مرۆڤ دەکەن. بەڵام لایەنێکی گرنگی ئەو دەقەیان فەرامۆشکرد، کە ئەویش زمانی نووسینی ڕۆمانەکەیە لە ڕووی زمانەوانی و چێژو دەربڕینەوە. ئەم ڕۆمانە بە زمانێك نووسراوە، خوێنەر کاتێ دەیخوێنێتەوە، واهەست دەکات وتارێك دەخوێنێتەوە نەك ڕۆمان. چونکە لە گەلێك شوێنی ڕۆمانەکە، ئەو زمانە زاڵە. بێگومان ساڵانێکی زۆرە، تێگەیشتنێکی جێگیر لای بەشێکی زۆری خوێنەری کورد بەرامبەر بە نووسینەکانی ئەو نووسەرە دروست بووە. ئەویش ئەوەیە، کە نووسینەکانی لە سەرووی ڕەخنەوەن.
ئەم بینینە، لە گەڵێك ئاستدا تا ڕادەی بە موقەدەسکردنی نووسینەکانی بەختیار عەلی چووە. کە خۆی بەردەوام و هەمیشە لە هەموو نووسینەکانیدا، دژی موقەدەس و بە تەوتەمکردنی هەموو شتێك دەوەستێتەوە، بەڵام بۆ نووسینەکانی خۆی بەلایەوە ئاساییە. هەمیشە زۆربەی خوێنەرانی کورد، شوناسی نووسەر لە پێشەوەی شوناسی دەق

دەبینن.بەومانایەی، کاتێ نووسەرێك لە ڕووی نووسینەوە ناوبانگ و شوناسێکی دیار وەردەگرێت، ئیدی لایان وایە کە هەر دەقێك و هەر بابەتێك ئەو نووسەرە بینووسێت، ئیدی پرۆفێکتە و شایەنی ڕەخنە لێگرتن نییە بە هیچ جۆرێك.خۆ ئەگەرخوێنەرێکی ئاساییش هەوڵی خوێنەوە و هەڵسەنگاندنی ئەودەقە لە کڵاوە ڕۆژنەیەکی دیکەوە بدات، ئیدی هەم نووسەرەکە و هەمیش خوێنەرە تایبەتییەکانی، بە نەخوێندەوارو بێ ئاگایی لە نووسین و ڕەخنە تۆمەتباری دەکەن. بە بێ ئەوەی بتوانن بە نووسین وەڵامی بدەنەوە. هەموو نووسەرێك مرۆڤە، هەموو مرۆڤێکیش زۆرئاساییە هەڵەیەك بکات، کەواتە کەس لە سەرووی ڕەخنە گرتنەوە نییە. تەنانەت ئەگەر ئەو ڕەخنە، لە زمان و ڕێنووسیش بێت. چونکە زمان بنەمای سەرەکی نووسینە. هەموو زمانێك ڕێساو پێکهاتەیەکی زمانەوانی خۆی هەیە کە دەبێ پەیڕە و بکرێت.
زۆر جار ئەو دەستکاریی و لادانە لە زمان،دەبێتە هۆی شێواندن و تێکدانی بنەمای واتایی زمان. زمان بوونێکی گشتییە، موڵکی نووسەرێك نییە بە تەنها، تاکو چۆنی بووێت بەو شێوەیە پەیڕەوی بکات.لە دەریاس و لاشەکاندا، لە گەلێك شوێن هەست بەو لەنگییەی زمان دەکەین، تا ئەو ڕادەیەی خوێنەر سەیری پێدێت ڕۆمانووسێکی بە ناوبانگی وەها، بەم شێوەیە زمان دابڕێژێت و گوزارشتی لێ بکات.
دەریاس و لاشەکان، ڕۆمانێکە وەك هەر ڕۆمانێکی دیکەی ئاسایی، دەشێ خوێنەران لە کڵاوە ڕۆژنەی جیاوازەوە بیخوێننەوە، بەڵام نیشاندانی وەك داهێنانێکی گەورە و ناوازە لە مێژووی ڕۆمانی کوردیدا، بە بڕوای من زێدەڕۆییە.ڕۆمانووس هاوشێوەی ڕۆمانووسەکانی دیکەی کورد، درێژدادڕیەکی زۆری لە ڕۆمانەکەی کردووە، ئەگەر لە ڕووی زمانەوە پوخت و کورتی بکەینەوە،ڕەنگە ئەوەی لە ڕۆمانەکەدا گوتراوە، بە چیڕۆکێکیش بتوانرێت گوزارشتی لێ بکرێت. لێرەدا وەك خوێنەرێك تەنها دەمانەوێت لە ڕوانگەی دەربڕین و زمانەوە، لە سەر ڕۆمانەکە بوەستین و چەند دەربڕینێکی لێ دەهێنینەوە.بۆنموونە:_
*لا13نووسیویەتی:(برایانی کانیانی نازناوێك بوولە گوندەکەی بابیان بۆیان بەجێ مابوو).نازناو بەجێ نامێنێت، دەمێنێتەوە.گەلێك جار دەڵێین:(نازناوەکەی لە باوك و باپیرانییەوە بۆ مابووەوە).
*لا13نووسیویەتی):ئەلیاس و دەریاس هەردووکییان بە یەك زگ لە دایك بووبوون، لە یەکتری دەچوون).مەگەر بێدەوترێ جمك ئەگەر لە یەکتری نەچن.؟!
*لا24نووسیویەتی:(چایخانەی دامەچییەکان، سەدان یاریکەری دامەچی لێ کۆئەبووەوە).مەگەرناوی چایخانەکە چی بووە؟.
*لا29نووسیویەتی:(حەمامێکی گەرم) زۆرجار ئەگەر شوێنێك زۆرگەرم بێت، دەڵێین: دەتگوت حەمامە!.کەواتەحەمام خۆی گوزارشت لە گەرمی

دەكات.
*لا29نووسیویەتی:(تیشكێكی نا ئاشناو، شەوقێكی نادیار). تیشك و شەوق، نا ئاشنا و نادیار، چ جیاوازیەكیيان هەیە؟!.
*لا42نووسیویەتی:(خرۆش و حەماس).هەردووكییان یەك واتایان هەیە.
*لا59نووسیویەتی:(هەر كەس ڕستەیەكی توێكڵداری تێ بگرتایە).هەر نووسەرێكی ئاسایی ئەمەی نووسیبا، بە نەخوێندەواریان دائەنا.
*لا62نووسیویەتی:(دەریاس دەنگی دەلەرزی). خۆزگە ڕۆماننووس پێی دەگوتین كە دەنگ چۆن دەلەرزی؟!.
*لا71نووسیویەتی:(ژنانی زل و چێڵ ئاسا).ژنی بە چێل چواندووە.
*لا74نووسیویەتی:(بە خنكاوێك دەچوو بەرلە دوا هەناسە).جا كە خنكاوبووە، چۆن دوا هەناسەی داوە؟!.
*لا85نووسیویەتی:(تەرمی ژنێك لە بیمارستانەكە خەوتبوو).سەرنج لە تەرم و خەو بدەن!.
*لا86نووسیویەتی:(خودا شتەكانمان بۆ سەهل و ئاسان بكات). سەهل و ئاسان چ جیاوازیەكیيان هەیە؟!.ئەم جۆرە دەربڕینانە، لە زمانی میللی و خێڵەكی ئێمە، زۆر دەگوترێنەوە.
*لا93نووسیویەتی:(خەڵكی بوراوەوە لە هۆش خۆچوو). مەگەر بوورانەوە، هەر لە هۆش خۆچوون نییە؟!.
*لا94نووسیویەتی:(بێ عاتیفە بێ هیچ سۆزێك). عاتیفە، هەر سۆز نییە؟!
*لا101نووسیویەتی:(تاریكی نیشتبووە سەریان).
*لا101نووسیویەتی:(تیشكی بێ تینی مۆم).مەگەر مۆم تیشكەكەی هەر بێ تین نییە؟!.
*لا138نووسیویەتی:(دوودڵی و ڕاڕایی). هەردووكییان هەریەكن.
*لا140نووسیویەتی:(لەسەر گۆڕەكەی ژەنەڕال،ئێشكیان گرتبوو،پاسەوانیان گرتبوو).ئێشك و پاسەوان هەریەكن.
*لا142نووسیویەتی):موعجیزەی ئیلاهی). مەگەر موعجیزەی مرۆڤ هەیە!؟.
*لا147نووسیویەتی:(گەرچەكمان نەبێت، ئەم قسانە تەماتەیەكی فلیقاوە ناژی).تا ئێستا، لە ڕۆمانی ڕۆماننووسە گەنج و بێ ئەزموونەكانیش، دەربڕینی نابابەتی و نائستاتیكی لەو شێوەیەم نەبینیوە.
*لا150نووسیویەتی:(ئەنجوومەنی كۆمیتە). هەردووكییان بەواتای دەستە دێن.
*لا165نووسیویەتی:(هەموو شەو من خەوتبووم).بە درێژایی شەوە، یان هەموو شەوە!؟.
*لا172نووسیویەتی:(قاوغی فیشەكێكی تەقیو). بێگومان تەقیو زیادەیە، چونكە كە گوتمان قاوغ، مانای وایە گوللەكە تەقێنراوە،یان نەماوە.
*لا181نووسیویەتی:(من لە ئەزموون و تەجروبەوە قسە دەكەم).

ئەزموونیش هەر تەجروبەیە، بەڵام بە کوردی.
*لا193نووسیویەتی:(باران بەجۆرێکی دڕندە دەباری).باران، هەر بارانە، میهرەبانی و دڕندەیی لە کوێ بووو؟.
*لا200نووسیویەتی:(گیاندان و ڕوح دەرچوون).گیاندان، هەر ڕوح دەرچوون نییە؟.
*لا204نووسیویەتی:(پاچ و خاکەنازەکەی نایە سەر شانی).درێژدادڕی پەتای نووسینی ڕۆمانووسانی ئەم سەردەمەیە، ئەوەی بەوشەیەك دەوترێت، ئەوان دەیکەنە ڕستەیەك.
*لا215نووسیویەتی:(ئینسان مەخلوقێك نییە شایەنی متمانە بێت).مەگەر هەموو مرۆڤێك بەو شێوەیە یە؟!.
لا250نووسیویەتی:(بەوخەڵکە دەڵێم بەو عالەمە دەڵێم).خەڵك و عالەم،هەر یەك نین؟!. وێرای ئەمەش، ڕۆمانووس بە شێوەیەك ڕێنووسی هەندێك وشەی نووسیوە، کە من یەکم جارە ڕێنووسی لەوشێوە دەبینم.
لە هەندێك شوێنی ڕستەکاندا، وشە هەیە دەبێ بە جیا بنووسرێت، کەچی بەختیار عەلی بەلێکدراوی نووسیوە، ئەو وشانەشی کە دەبێ بە لێکدراوی بنووسرێن،ئەو بەتەنهای نووسیون. لە زۆری شوێنی ڕۆمانەکەدا، ئەوەم کەوتە بەرچاو.لێرەدا ئاماژە بە هەندێکییان دەدەین:
*لا26(قسەیدەکرد).
*لا41(ڕزگارتانبکات).
*لا92(ئەنجامیبدەیت).
*لا92(رەوانەیکردووم).
*لا197(لکەداریبکەیت).
*(سەرنجدەدەم)
*لا180(بانگیبکات).
*لا181(هەستبکات).
*لا182(سۆراغیاندەکەن).
*لا188(کۆمەکیبکات).
*لا190(ڕزگارمبکات).
*لا202(بێئەوەی).
لا222(بێدوودڵی)
*لا210(دوایاندەکەوین).
*لا255(تارماییگەلێکییان).

لە ڕاستیدا، نووسینی ئەم وشانە بەو شێوە ڕێنووسە نامۆو ناڕێزمانییە،تەنها لەو ڕۆمانەدا هەیە و بڕواناکەم هیچ نووسەرێکی کورد، ئەوشێوە سەیرە لە نووسینی ڕێنووسی وشەکان پەیڕەو بکات.

بێگومان دەقی ئەدەبی بەگشتی و ڕۆمانیش وەك ژانرێك، پێکهاتەیەکی زمانەوانین.زمانیش ڕێساو داڕشتنی تایبەتی خۆی هەیە، نووسەرێك گریمان چەند ناسراو و داهێنەریش بێت،مانای وانییە بە ئارەزووی خۆی بکەوێتە سەروگوێلاکی وشە و چۆنی بووێت بەو شێوەیە دایبڕێژێت.چونکە وشەی سادە وناسادە و لێکدراو و چەندین جۆری دیکەش، بە پێی دەربڕین و کۆنتێکسی ڕستە دەگۆڕێن. بۆنموونە: وشەی (دوایاندەکەوین) واتا بە شوێن ئەواندا دەڕۆین، بەڵام مەرج نییە ئەو کردارە بکەین. کەواتە(دوایان)و (دەکەوین) دوو وشەی جیان و دوو واتای جیاوازییان هەیە و نابێ بە لێکدراوی بنووسرێن.چونکە زۆرجار مانای وشەیەکی دیاریکراو، بەداڕشتنی لە نێو ڕستەدا دەگۆڕێت.وەك:(بەڵێ دەکەوین) کەچەند جیاوازییە لە ڕووی ماناوە هەیە لەگەڵ دەربڕینی(دوایان دەکەوین). ئەمە و زۆر نموونەی تریش.

سەدیق سەعید ڕواندزی

پەراوێز/ دەریاس و لاشەکان، نووسینی:بەختیار عەلی، بابەت:ڕۆمان،ساڵی چاپ 2019..

*ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی(وشە) ژمارە(313)لە 8/1/2020 بڵاوکراوەتەوە..

گۆڕان بەنێو جەنگەڵەکاندا … ئەحمەد ڕەسوڵ

دەڕۆم تا فەرامۆشیی لە هەموو شتێک،
دەڕۆم تا شلبوونەوە، تا بەهەڵمبوون،
دەڕۆم بۆ نێو جەنگەڵەکانی ڕۆح،
بۆ دوای قالۆنچەیەکدا کە بێتاقەتە لە خۆی، دەگەڕێم.
بۆ دوای کرمێکدا کە نیگەرانیی دایگرتووە،
بۆ دوای گەڵایەکدا کە بەر لە وادەی خۆی کەوتە خوارەوە،
بۆ دوای ژیژکێکدا، کە نەرم نەرم لەنێو ئارامییدا،
گلێیەکانی دەرهەق بە دەرەقیی باران،
لە سەر ڕێگای یادەوەری خۆی دەنوسێتەوە، دەگەڕێم.

بە دوای ڕەشەبایەکدا، کە وەکو چەقەڵ دەلوورێنێ لە تاو ئازار،
دەگەڕێم.
تاقەتی ئەوەم نییە، بچمە بەر تاقگ□ی جەنگەڵەکان،
ئاسودە لە پەرشبوونەوەی تیشک و دڵۆپە بێخەیاڵەکانی ئاو بنۆڕم.
دەچمە نێو جەگەڵەکان تا لە قووڵاییدا بگەمەوە بە لمی ناکۆتای
ئەندێشەکان،
بگەمەوە بە سەراب و بگەمەوە بە دڵی سەوزیی بیابان.
تا سەوزایی دەخەمەوە نێو دڵی ژیان، دەگەڕێم.
...
ناچمە نێو جەنگەڵەکانەوە، تا لە پای دۆزینەوەی
گوڵێکی دەگمەنیی پەڕخەندەزا*،
هەستی ناوازەیی بچێژم.
ناچم تا بەنێو مەستیی شنەی بادا تێپەڕ ببم.
ناچم تا خۆم لە شێ و بۆنی تەڕی درەختان هەڵکێشم.
...
دەچمە نێو جەنگەڵەکانی دەروون
بەدوای ڕازی خۆحەشاردان و
نهێنییەکانی ڕاکردندا، دەگەڕێم.
خۆحەشاردانی ئینسان لە خۆی و
ڕاکردنی لە ئەوانیدی.
بە دوای کەشفی خۆفریودانی شادمانیی
بە تێپەڕ بوون بە زەماندا، دەگەڕێم
بە دوای تێگەیشتن لە ڕاستەقینەی دڵتەنگیی و
حەقیقەتبوونی تراژیدیادا بە تێدابوون
لە نێو کاتدا، لە هەر شوێندا، د□گ□□□□م.
دەچمە نێو قووڵایی جەنگەڵەکانی دەروونم،
تا ڕۆشنایی، تنۆک تنۆک
ه□□□ژمە نێو دەروونی شەو.
بەڵام هەر تێپەڕیین بە جەنگەڵەکەندا
تێپەڕیینە بە شەودا، تا دوایی شەو، هەر شەو.
دەچمە نێو جەنگەڵەکانی نائاگایی،
تا ئاسۆیەکی □وناک بدەم بە
دڵی تاریکی بوون.
بەڵام بوون لە نێو تاریکیدا
دەتوانێ چ پەنجەرەیەک و چ ئاسۆیەکی هەبێت
ڕەش ن□ بێ؟!
...

دەچمە نێو جەنگەڵەکان
جەنگەڵەکانی خەیاڵ و جەنگەڵەکانی زمان.
بە دوای ووشە دروستکراوەکانی نێو خەیاڵی ئەهریمەن و
ڕستە کوژراوەکانی نێو سەری جەنگدا، دەگەڕێم.
بە دوای تیشکە تاریکەکانی ئاسمانیی ساردیی خەیاڵ و
دیمەنە ترسناکەکانی داڵغەدا دەگەڕێم.
بە دوای مانادا لە نێو خەیاڵیی بێڕەنگیی زماندا، دەگەڕێم.
دەگەرێم لە نێو قووڵایی جەنگەڵەکانی زمان و تاریکستانە چڕەکانی خەیاڵ.
دەچم تا لە نێو خەیاڵێکیدی و زمانێکیدی
وون دەبم تا بگەڕێم.
دەگەڕێم بۆ مانایەکیتر.
تا مانایەکیدی بە زمان و مانایەکیدی بە خەیاڵ بدەم،
لە نێو خەیاڵ و لە نێو زمان، مانایەکیدی بدۆزمەوە.
تا دۆزینەوەی مانایەکیدی، وون دەبم.
…
دەڕۆم بۆ نێو جەنگەڵەکان، دەگەڕێم.
دەگەڕێم تا وونبوون.

....

▪ پەڕخەندەزا: ووشەیەکی داتاشراوی هەر سێ ووشەی پەڕ "پەڕەی گوڵ" ، خەندە و تێزانە. واتا پەڕەی گوڵ کە خەندەی تێزا بێت.

ناوی کتێب: پیری کێوان و بەردەژن … نووسەر: مەولود ئیبراهیم حەسەن

ناوی کتێب : پیری کێوان و بەردەژن
با بەت : ڕۆمان
نووسەر :مەولود ئیبراهیم حەسەن
پیتچنین و هەڵەچن : نووسەر

نەخشەسازی ناوەرۆك : ئاسیا صباح
نەخشەسازی بەرگ : شاخەوان جەعفەر
تیراژ : 500 دانە
چاپ : چاپی یەکەم – چاپخانەی ڕۆشنبیری- هەولێر/ 2019
نرخ : 4000 دینار
لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان/ هەرێمی کوردستان
ژمارەی سپاردن، (404)ی ساڵی (2019)ی پێدراوە

بۆ خوێندنەوەی ئەم ڕۆمانە کلیکی ئێرە بکەن ......

ئـــاوازی تفەنـــگ و دەوڵەتـــی سەربەخۆ ... ڕەسوڵ بێسکێنی

کورد نەتەوەیەکی ئازا و قارەمان و نەبەردە، بەدرێژایی مێژوو دراوسێکانی بەئازا و شەڕکەر ناویان بردوون، تەنانەت زۆربەی گەڕیدە و ڕۆژهەڵاتناسەکانیش لەمەڕ ئازایی و قارەمانی و سوارچاکی کوردان گەواهی ئەوە دەدەن، کە کورد گەلێکی ئازا و شەڕکەرن و لەو بوارەدا زۆر لەسەرەوەن، شەرەفخانی بدلیسی دەربارەی ئاکاری کورد دەڵێت: کورد گەلێکی ئازا و قارەمانن و مل بۆ کەس ناچەمێنن، شکۆمەندی نەفسیان بەرزە و بۆ بژێوی ژیان دەست لەکەس پان ناکەنەوە، کورد ئەگەر باری ئابووری خراپ بوو، پێی باشترە زوڵم لەخەڵك بکات وەك ئەوەی دەستی لێ پان بکاتەوە، لەبەر ئەوە هەر کات برسی بوو، دەست دەداتە چەکەکەی و بە زۆر شت خەڵك دەستێنێت، بەڵام بەلایەوە شەرمە سواڵ بکات و دەست لەبەر خەڵك پان بکاتەوە، کوردەکان ئەگەر ئاکارێکی ناپەسندیان هەبێت، هەر ئەوەندەیە کێسیان سەر بە کێسیان ناچەمێنێت و بۆ یەکتر نایەنە بەرکەمەند، هەروەك تاکە تاکە هەر کەسە بیر لە سەربەرزی خۆی دەکاتەوە، بۆ تێکڕایی بیر لە سەربەندی تێکڕایی ناکەن و پشتی یەکتر ناگرن و نابنە یەك. دەربارەی ئەم ئاکارە ناڵەبارەی کوردان مامۆستا (مەلا سعدالدین) فێرکاری سوڵتان مرادخانی عوسمانی، لەناو مێژووە تورکییەکەیدا کە

بۆ عوسمانیانی داناوە، لەمەڕ کوردیشەوە دواوە و دەڵێت: هەموو
کوردێــك بۆ خۆی ســەربەخۆیەکە و ئاڵـــای ملهـــوڕی و زۆرداری
بەرزکردۆتەوە و لەناو ئەو شاخ و کێوانەدا بەسەربەستی دەژی، ئەگەر
سەرنج بدەینە باری یەکدی گیری و هاوبیری و هاوکاریانەوە، تەنیا
لە شادی و ئیمان هێناندا نەبێت، لەهیچ شتی تردا یەکناگرنەوە.
مرۆڤی کورد هەر لەو کاتەوەی خۆی دەناسێت و هەست بەچاکە و خراپە
دەکات، خۆی بەمەزن دەزانێت، حەز دەکات پێی بووترێت شەڕکەر و ئازا
و قارەمان، هەر ئەو هەستی خۆ بەزۆر زانینەی وای لێ کردووە،
لەبەرامبەر نەیار و دوژمنەکەیدا چالاك و زەبر وەشێن بێت، ئەو
هەستەی وای کردووە زۆر لەخۆی ڕازی بێت و شانازی بەخۆیەوە بکات و
خۆی زۆر پێ لە فارس و تورك و عەرەب باشتر و پیرۆز تر بێت، لە
ئەنجامـدا ئــەوە ویســتی ملهــوڕی و تونــد و تیــژی و شەڕانگیزیــە،
لەڕوانگەی ئەوانی تر ئەمە ئاکارێکی ناپەسندە و پێچەوانەی پێوانەی
ویستی گەشەکردنی مرۆڤایەتیە.
میر شەرەفخان و سەیدای خانی تاوانی یەك نەگرتن و لێك دووریمان
دەخەنــە ســەر ملهــوڕی و لاســاری و دەمــار ئەســتوریمان، ئیتــر
پەروەردەکرانی هەزار ساڵەمان دەڵو چاڵەی خستوین و ئەوەی کردوویە
پێی کردووین، چاوبەستن و گزی کاری بەدکار و نالەباران بەو دەردەی
بردوویـــن. ئەوەنـــدەی چڕی شـــاخ و کـــەژ و کێـــو و زۆری خـــوڕی
ڕووبارەکانمان، وەك دەڵێن نەفرەتی جوگرافیا بونەتە لەمپەر و
بەرگری بەیەك نەگەیشتن و تێك نەگەیشتنمان، سەد ئەوەندە و زیاتریش
بەندوباوی تەفرەو ژەهراوی برایانی دەم گەرم و دەس بڕ و ئاشنایەتی
بەدیمەن جوان و بن شڕ، ئەو پەندەیان پێ داوین و لەو بەند و
داوەدا شەتەك دراوین و تائێستاش هەر بەدیلی و خاکەساری ماوینەوە.
ئەگەرچی ئازایی و قارەمانێتی بەدیوێکدا مایەی شانازی بێت، ئەگەر
بەوریـاییەوە مـامەڵە نەکرێـت، بەدیـوەکەی تـردا مـایەی شکسـت و
تێداچوونە و لە ڕوانگەی ئەوانی تردا ئازاکان بە تیکدەر و شەرانی
دەناسـرێن، کـورد بەدرێژایـی مێـژوو کـە دوژمنەکـان هورژمیـان بۆ
هێناوە، بەرەوڕوویان بوونەتەوە و بەرپەچیان داونەتەوە، ئەگەرچی
چەوساونەتەوە و زوڵـم لێ کـراون، بەڵـام لەڕوانگـەی دوژمـن و
نەیارەکـان زۆر شەڕانـی و بەدنـاون، هـەر لەسـەر زمـانی ئەوانیـش
لەچوارچێـوەی گەلانـی شەڕانگیـزدا پۆلیـن کـراون، بۆیـە هەمیشـە
دوژمنەکان لە کورد ترساون و ئەگەر جووڵانەوە و سەرکێشیەکیان
کردبێت، لە پەرەگرتنی ئەو ترسەیان بە گەلەکۆمەکێ جوڵانەوەکەیان
دامرکێنراوەتەوە و خاکیان وێران کراوە و ماڵیان بەتاڵان براوە.
شەڕانگێزی دیاردەیەکە نەك بۆ کورد بۆ هەموو گەل و وڵاتان مایەی
بەدبەختی و ماڵوێرانیە، ئەو گەل و دەوڵەتانەی شەڕانی و یاخین و

بەئازا ناسراون، مایەی دڵەڕاوکێ و مەترسی دەوڵەتە خاوەن بەرژەوەندیەکانن، لەبەرامبەر دا ئەو گەل و دەوڵاتانەی هێمن و بێ شەڕ و شۆڕن، خۆیان لەگەڵ ڕۆژگار دەگونجێنن و مرۆڤ دۆستانە بیردەکەنەوە بەدوورن لەمەترسی بۆ سەر جیهان، ئەو گەلانە ویستی بوون و دەوڵەتداریان زیاترە و زۆریان بەدەوڵەتی سەربەخۆی خۆیان گەیشتوون، چونکە ئێستا دەوڵەتە بڕیار بەدەستەکانی جیهان دەیانەوێ جیهان ئارام و هاوسەنگ بە ئاراستەی مرۆڤ دۆستی و پێکەوە ژیان بێ.
لەم ڕوانگەیەوە پێش جەنگی یەکەمی جیهانی هەندێك لە وڵاتانی ئەوروپی ئەوانەی لە شێوەی دڕندە دا پەلاماریان دەدا و مەرگ دۆست بوون، بۆ بەئاگاهاتنەوە و ڕام کردنی ئەم عەقلە مەرگ دۆستە، جەنگ هەلگیرسا، سەرەڕای مەرگی خۆیان زۆریان دەوڵەتەکانیان لە لێواری مەرگ گەڕایەوە، بۆ تەواوکردنی پەیامەکەش جەنگی دووەمی جیهانیش بەدوایدا هات، ئیتر زۆر لەو دەوڵەتە دڕندە و شەڕانگێزانە پەڕوباڵیان کێشان و خستیانەوە سەر ڕێگای ئەسڵی مرۆڤ بوون، ئیتر ئەوروپا بووە کانگای زانست و پێکەوەیی و سۆسیال دیموکراتی و ژیان دۆستی، بووە پایەی سەقامگیریی و پێشکەوتنی جیهان.
لەگەڵ کۆتایی هاتنی جەنگی یەکەمی جیهانی و دواتریش زۆر لە گەلانی دنیا بەهێمنی و لەسەرخۆ و پەیامی مرۆڤ دۆستی توانیان مافی خۆیان بسێنن و دەوڵەتی سەربەخۆ بەدەست بێنن، بەڵام کورد لەبەر ئاکاری ناپەسندی، جارێك بۆ هاوکاری لەخزمەت شەڕانگێزی ئەتاتورك و بەشێك لەگەڵ ڕووسیا و جارێکیش شەڕی خۆبەخۆ و دژی بەریتانیا و وڵاتە بڕیاربەدەستەکان ئەو هەلەی لەدەست دا، چونکە لایان وابوو کورد گەلێکی شەڕانیە و لەوە زیاتر ناتوانێ کاریگەری هەبێت، ئێستاش وتە باناوبانگەی مس بێل کاریگەری خۆی هەر ماوە کە دەربارەی دەوڵەتی سەربەخۆی کورد وتی: لە کوردەکان گەڕێن ئەوان با بە شەڕی عەشایری ناوخۆیانەوە خەریك بن و یەکتر بخۆن.
لەچەند ساڵی ڕابردووشدا بینیمان سەدام حسین کاتێك لە قاوغی خۆی هاتە دەرەوە و وەك دڕندەیەك کەڵبەی تیژ کرد و هاتە گۆڕەپانەکە، چۆن بە بڕیاری هاوپەیمانان کەڵبەکانی کورت کرانەوە و دواتریش دەسەڵاتەکەی سەنگوم بوون، ئێران و تورکیا و سوریا و عیراق و زۆر لە وڵاتانی تری ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست کە ئێستا بوونەتە دیکتاتۆر و دڕندە و شەڕانگێز و هەر ڕۆژە پەلاماری لایەك دەدەن، ڕەنگدانەوەکەی پڕۆژەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی ئەمریکایە و دەبێ ئەوانە کەڵبەکانیان بشکێنرێ و فێری دەوڵەتداری و مرۆڤ دۆستی بکرێن، ئێران کە وەك مرۆڤ دۆست و دوور لەشەڕ لە دوو جەنگی جیهانیدا بۆ لایەن خۆی پیشاندا، دواجار خاکەکەی پارێزراو بوو، وەکو خۆی مایەوە، بەڵام ئێستا کە وەك دەوڵەتێکی مەرگ دۆست و شەڕانگێز سەرەڕای ئازاردان و

شەڕفرۆشتن بە گەلانی وڵاتەکەی خۆی، ددانی لە زۆر لەوڵاتانی تر جیڕ کردۆتەوە و کلکیشی لەزۆر شوێن تۆز دەکا، ئەو ملهو□□ی و شەڕانگێزیەی پێویستە چارەسەرێکی بۆ دابنرێ، ئەوەی ئێستا کە ئێران کەوتۆتە بەرهەڕەشەی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی لە چوارچێوەی ئەم شەڕاگێزیەی دایە، کورت و کرمانجی دەبێ کورد ئەوە بزانێت کاتێك وڵاتێك یان نەتەوەیەك لە جیهان یاخی دەبێ، لەلایەن دەوڵەتە بڕیار بەدەستەکانی جیهان تەمبێ دەکرێ، ئەوە ئاشکرایە بەشێوەیەکی گشتی سیاسەتی جیهانی لەلایەن دەوڵەتە بڕیار بەدەستەکانەوە کۆنتڕۆڵ کراوە، هەر کاتێك گەل یا نەتەوەیەك ملهو□□ی و شەڕانگیزی پیشان بدات لەگەڵ دەوروبەر و مایەی سەرئێشەی مر□ق ب□ت، دەبێ چڕنوکەکانی کورت بکرێنەوە و فێری مر□ق د□ستی بکرێت.

لەگەڵ ئەو هەموو ئازایی و قارەمانێتیەدا، تەنانەت لەشەڕی خوێناوی و مەرگ هێنی داعشدا کورد، وەك پارێزەری مر□قایەتی ناوزەدکرا، کەچی نەیتوانی بەچەك مافی ڕەوای خۆی بەدەست بێنێ، بەچاوپۆشی هاوپەیمانان عیراق بەهاوکاری سوپای ئێران کەرکوك و هەموو ئەو ناوچانەی داگیرکردەوە کە بەخوێنی پێشمەرگە ئازاد کرابوون، کەواتە هیچی تر نابێ کورد بۆ سەندنی ئەو مافە تەنیا چەك بەکاربێنێ، بەڵکو لەگەڵ چەکەکەیدا و بگرە زیاتریش دەبێ ئەقڵ و زانست و مەنیق بەکاربێنێ و گەلانی بڕیار بەدەست و ئاشتیخوازی دنیا تێی بگەیەنێ، کە کورد گەلێکی مر□ق د□ست و ئاشتیخوازە و دەیەوێ لەبنیاتنانی پێشکەوتن و ئارامی و ئاسوودەیی جیهان بەشدار بێ، بۆ ئەوەی وەك هەموو ئەو وڵاتانەی کە مل کەچ بوون بۆ مر□ق د□ستی و ئارامی، ئاسوودەیی و دەوڵەتی سەربەخۆ بۆ کورد دابین بکرێ، ئەگینا هەتاکو پەنا بۆ چەك ببەین و بمانەوێ کێشەکانمان بە شەڕ کۆتایی پێ بێنین و ئاوازی تەقەی تفەنگمان پێ لە ئاوازی مۆسیقا خۆشتر بێ، هەرگیز کارمان لەوە باشتر نابێ.

ڕەسوڵ بۆسکێنی

نوستووی بەر باران – خوسرەوی

گوڵسورخی … و: نەژاد عزیز سورمێ

دەستێ لەنێوان چەقۆ و دیوارە
دەستێ لەنێوان چەقۆ و دڵ نییە
ئا ، ئاوەها بەبێ پێ
لە پەیژەکاندا خلۆر دەبمەوە..

لەیلای من هەمیشە لە پشت پەنجەرەدا دەنوێ و
باش دەزانێ
کە من سپێدەدەمان
بێ دەست دێم و
دەسەڵاتی کردنەوەی پەنجەرەم نییە..

زیخی دەم کەنارەکانی (عومان)
ڕەنگ ناگۆڕن
ئەوە گۆنای منە
ڕەنگی دەشتی سووتاوی هەڵگرتووە ..

کە تۆ ، بێ پەنا
لەنێو دەریادا دەبینم ،
دەستێ لەنێوان چەقۆ و دیوارە
دەستێ لەنێوان چەقۆ و دڵ نییە ..

نوستووی؟
نەء بێداریی؟
ئایا تۆ خۆر
بۆ شار دەبەی ،
تا گڕ لە کۆڵانە نوستووەکانی بەر باران و
چیمەنە شێدارەکانی نێوانیان بەردەی ؟
تا هەردوو بەری ڕووباری بزانن
هەرگیز ئاگر
لە ژێر خۆڵەمێشدا نانوێ ..

لە ژێر ڕێژنەی بارانی چەقۆیێ ڕووت
دەزانم- تۆ کراسێکت دەوێ- دەزانم
تا بۆ کەنار بێیتەوەو

پەنجەرەکان ،
ڕووبەڕووی سپێدە واڵا کەی ..

من بە ڕەشایی دووچاوی ڕەشی تۆ ، دەنووسم :
لە هەر لایەکی ئەم باخچەیەدا
دەستێ هەمیشە چاوەڕوانی دەستێکی ترە
چاوێ هەیە هەرگیز ناچێتە خەو..

- لە (راهیان شعر امروز) ی داریوش شاهین لاپەڕە 304 کراوە بە کوردی .

لێکەوتە کۆمەڵا یەتیەکــا نی دوای کۆرۆنــا … نوســینی.. لوقمــان مستەفا

دەگوترێت زۆرشت لە دوای کۆرۆنا گۆڕانی بەسەردادێت،هەر لە سیستەمی سیاسی،ئابوری،کۆمەڵا یەتی،تادەگا تە کەلتورە باوەکانی نێوکۆمەڵگاش کاڵ دەکاتەوە،هەر وەک بیرمەندی گەورەی ئەمریکی (هێنڕی کسینجر، وەزیری پێشووتری وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا، لە وتارێکیدا کە لە ڕۆژنامەی “واڵستریت ژۆرناڵ” بڵـاویکردووتەوە، لەسەر گۆڕانکاری□کانی دوای گشتگیری کۆرۆنا هۆشداریداوە.لە وتارەکەیدا کسینجر پێشبینیی کردووە، قەیرانە سیاسیی و ئابوری□کانی هەڵکەوتەی ئەم نەخۆشی□ گشتگیرە، بۆ ماوەیەکی درێژ و بۆ نەوەکانی داهاتوو بەردەوام بێت و سیستمی جیهانیش بگۆڕێت).
بەڵام هەر سیستەمەو بە جیا بە شێوازی خۆی و جودا گۆڕانی بەسەردادێت.ئێمە لێرەدا باسی دیاردە کۆمەڵایەتیە باوەکانی نێو کۆمەڵگا دەکەین و ناچینە ناو سێکتەرەکانیتری ئاماژەبۆکراو. باشتروايە کەسانی پسپۆڕو شارەزا توێیژینەوەی زانستی لەسەربکەن.
زانایانی بواری کۆمەڵایەتی رای□د□گەیەنن، پێشبینی دەکرێت لە کاریگەری□کانی دوای ڤایرۆسی کۆرۆنا، “تەوقە و لەباوەشکردن” لە ساڵانی داهاتودا زۆر کەمب□تەوە و بەوەش خووی مرۆڤ لە بۆنە و دیدارە کۆمەڵایەتییەکان گۆڕانکاری بنەڕەتی بەسەردا دێت.

لەوبارەیەوە ماڵپەڕەی دەیلی مەیل ئاماژەی بەوەکردوە، چێکردنەوەی رێکارە خۆپارێزییەکان بۆ ڕووبەڕوبوونەوەی ڤایرۆسی کۆرۆنا پێدەچێت کاریگەری لەسەر پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان دابنێت، بە جۆرێک تەوقەکردن لە دیدار و کۆنفرانسەکاندا وەکو خویەکی مرۆڤ ڕەنگە نەمێنێت یان زۆر کەم ببێتەوە.
بەڵام ئەم لێکەوتە کۆمەڵایەتییەی دوای کۆرۆنا کاریگەرێتی ئەرێنی و نەرێنی خۆی هەیە لە سەر تاک بە تایبەتی و کۆمەڵگا بەگشتی،هەر بۆیە پێدەچێت لە هەرێمی کوردستانیش کۆمەڵێ لێکەوتە لەسەر کلتورەباوەکانی نێو کۆمەڵگا بە دوای خۆیدا بێنێ وەک: تەوقە و ماچ و لە باوەشکردنی یەکدی کەم بێتەوە، پرسە و سەردانی نەخۆش و ئاهەنگگێڕان و کاڵبوونەوەی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان بە شێوەیەکی گشتی لێبکەوێتەوە. ئەمە کاریگەرێتی ئەرێنیە بۆ خۆ پارێزی لەم دەردە کوشندەیە.
کاریگەری نەرێنەکەشی ئەوەیە تاکی ترسنۆک و تەمەڵ بەرهەم دێنێ،چونکە لە گەڵ خاو بوونەوەی تاکەکانی کۆمەڵگا پێویست بە دەوام و شوێنکاری رۆژانەیان و بەردەوامی ترس و دڵە ڕاوکێش لەولاوە بووەستێ.وێڕای ئەوەی والە مرۆڤ دەکات کەمتر بڕوای بە خۆی و تەنانەت بە دام و دەزگا تەندرووستیەکانیشی هەبێت.
بۆ ڕێگری و پاراستنی بەشێکی گرنگی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لە بەرئەوەی ئێمەی کورد بەو پەیوەندییە کۆمەڵایەتیانەوە جوانین و ماوین و لە گەلانیتری دنیا جیا دەکرێینەوە، بۆیە بە گرنگ دەزانرێت لە گەڵ پابەندبوونمان بە ڕێنماییە تەندرووستیەکانەوە و خۆپارێزی لەو ئافاتە جیهانیە خۆشەویستی و بە دەنگەوەهاتن ودڵنەوایی یەکدی زاڵبوونە بەسەر کۆرۆنا ڤایرۆس و هاو شێوەکانی ئەم پەتا نەگریسەدا.

کەڤاڵەکانی نیگا … شەونم زەندی

لەم ئۆقیانوسی نامورادییەدا
پەپولە موعجیزەکانی باخچەکانی عەدەم
باڵەکانیان دەبەخشنە
نیشتیمانێکی وێرای وێران و بوێر ..
لەم جەنگەڵی وێرانییەدا ..

لە کاتکا..
خەوبردنەوەی چراکان و
وینەوەی ئەستەرەکان
شەوەکان تارتر دەکەن ..
پیاسەکانی ئیوارەیش ..
گومان لە : ناوی گوە ب بنەکان
دەکەن ..
" سینگ "
پشینەی کردنەوەی دەروازەی ..
ازەکانە ..
خەون : ونەیەکی هەواسراوە
لە فەرهەنگی مرڤینیدا ..
هاوکشەی شەوە نوتەکانی
تیا دەخونینەوە..
ئەو " ڤیانە " ی لە جامخانەی یادەکانە ..
لە نو نیگایکی شوشە بەنددایە
کات کە بە تەلیسمی
سەفەری خەونە سەرابییەکانەوە ..
دەیبینینەوە
دەمکە ..
ب ئەو ئەستەرەیەی
پەخشی تروسکەی ل قەدەغەکراوە..
بەاگین
بیە .. نیگاکانمان …
بە ساباتی عەشقەوە لە : " ئپەرتیك " دا
هەدەپەسرین :
وردە هەنگاوە نسیەکانی تەنیایی
بە کەڤاەکانی ئاوزەی نیگایك
لە " قلە تر " یکدا … " وچانك لە ح "
چاوەوانی پاکیزەیی خەون دەنەخشن ..
چاوەوانی " نیگا ، چپە ، بریسکە ، ەنگ "
ساتە سفری
زەنگکن لە چاوەوانی وانین …
وانین ب ئەو نواەیەی بە قەد " شنر " وە..
داستانکە لە نەمری و
بارمتەی ئەو ساتەیە کە تەنها خەم دەەون .

شەونم زەندی
هەولێر

2004 / 5 / 26

مانیفێستی عێشق .. 1- تێکست: ستیڤان شێمزینی

بەشی یەکەم..

لە نێوان خۆم و خۆتدا، خۆم لێ ون بووە
تکایە رێگەی دۆزینەوەی خۆمم نیشان مەدە

یەک چرکە پێش ئاشقبوون بهێنەرە پێش چاوی خۆت
دنیا چەند هێمن و ئارام بوو، بەڵام چەندیش بێ تام؟

کاتێک بیر لە ناسکیی تۆ ئەکەمەوە
هەست ئەکەم لە رۆحی ئەفسانەکانەوە هاتوویت

کاتێک تۆم ناسی
وردە وردە دەستم بە توانەوە کرد

کاتێک مەستی ئەشقت بووم
خوێنم بوو بە مرەکەب و
داستانەکەمانی نوسیوە

بمخەرە دێڕێک شیعرتەوە
بۆ ئەوەی هەمیشە لە سۆزتدا بمێنمەوە

خەونت پێوە ئەبینم
وەلێ لە خەونیشدا هەر تامەزرۆتم

چۆن ئەتوانی جێم بھێڵی؟
مەگەر من بەشێک نیم لە تۆ؟
کەس هەیە خۆی لەت بکات؟

نامەوێ بۆ تۆ بمرم
چوونکە بڕیارمدا بۆ تۆ بژیم
مەگەر تۆ ژیانی من نیت؟

ئەگەر ویستت بمکوژیت
نیشانە لە دڵی خۆت بگرەوە
مەگەر مەملەکەتی من دڵی تۆ نییە؟

سێپتەمبەری 2015
دیسامبەری 2016
ئەڵمانیا – سوێد

تێبینی: ئەم پۆستەرانە لە دیوانە شیعری “بەتیشکی عەشقت ئەدرەوشێمەوە” لە ساڵی 2017دا چاپکراون.

ئەدەبی مناڵان – دوو هـــاوڕیــێ
… و: محەمەد بەرزی

منداڵە خۆشەویستەکان ، جارێکیان مشکێک و بۆقێک بوون بـە هاوڕیێ . بۆقەکە لە ناو گۆماوێکدا دەژیا ، هەموو بەیانییەک بە بازدێک لە ناو گۆماوەکەدا خۆی هەڵدەدایە دەرەوە و خێرا دەچوو بۆ سەردانی مشکەکەی هاوڕێی ، کە لە ناو کونێکی نزیک دارێکی گەورەدا خۆی شاردبۆوە . پێکەوە بۆ خۆیان بەوپەڕی خۆشییەوە یارییان دەکرد ، پاشان بۆقەکە سەرلە ئێوارەیەکی درەنگ دەگەڕایەوە بۆ گۆماوەکەی خۆی . مشکەکە بۆقەکەی بە دڵ خۆشدەویست و زۆریش بەو هاوڕێیەتییە دڵخۆشبوو . بەڵام ئەوەی سەیر بوو ، تەنها بۆقەکە سەردانی مشکەکەی دەکرد ، هەر بۆیە بۆقەکە ئەمەی زۆر پێناخۆشبوو ، زۆر خەفەتی پێدەخوارد و هەستی بە کەمایەتی دەکرد ، ڕۆژ لە دوای ڕۆژ زیاتر نیگەراندەبوو . زوو زووش لە دڵی خۆیدا دەیووت : (باشە ئەم مشکە خۆی بە چی دەزانی□ت ، ئاخر بۆ ئەوەندە لووت بەرزە ، بۆ دەبێ هەموو ڕۆژێک من سەردانی بکەم ، ئەی باشە ئەویش بۆ جارێک نایەت سەردانێکم بکات ، ئەی بۆ هەردەبێ چاوەڕیێ بێت من بچم بۆ لای ؟) . ئیتر بۆقەکە بە تەواوی ڕقی لە مشکەکەی هاوڕێی هەڵگرت ، خۆشەویستییەکەی بوو بە بوخز و کینە و خوا خوای بوو تۆڵەی ئەو سووکایەتییەی لێبکاتەوە . هەر بۆیە بەیانییەکی زوو پەتێکی لەگەڵ خۆیدا برد و چوو بۆ لای مشکەکە . هەر گەیشتە لای گورج سەرێکی پەتەکەی بە جوانی بەست بە قاچێکی خۆیەوە و سەرەکەی تریشی زۆر بە قایم بەست بە کلکی مشکەکەوە ، ئنجا بە قونە قون مشکەکەی بە دوای خۆیدا ڕاکێشا ، لە دڵی خۆشیدا زوو زوو دەیووت : (ئا بزانە ئەمڕۆ چۆن زوخاو دەکەم بەقوڕگتدا و چۆنیش لە ناو گۆمەکەدا دەتخنکێنم و هەقی ئەو لووتبەرزییەت لێدەکەمەوە) . مشکەکە حەپەسا بوو ، لە ترساندا هەموو گیانی دەلەرزی و ئارەقی شین و مۆری دەردابوو ، هاواریکرد و دەیووت : (باشە تۆ بۆ لە خوتوخۆڕایی وادەکەی ، تکایە وامەکە و ئازارم مەدە و ئێمە هاوڕیی یەکترین ، من تۆم زۆر زۆر خۆشدەوێت ، ئاخر من چیم لە تۆکردووە ، بە ڕاستی نازانم تۆ بۆچی ئاوا ئازارم دەدەیت ؟) ، بەڵام بۆقەکە گوێی لێنەگرت و دەمی هەڵنەپچڕا قسەیەکیش بکات و بە دوو چاوی بزەوە یەکبینە بە دوای خۆیدام ڕایدەکێشا ، نەوەستا تا گەیشتە لێواری گۆماوەکە ، ئنجا بە هەموو هێزی خۆیەوە گوڕی بەستەوە و گورج بە مشکەکەوە خۆی هەڵدایە ناو گۆماوەکەوە و بە خێرایی خۆی لە ناو ئاوەکەدا نوقمکرد .

مشکەکەش لە ناو ئاوەکەدا کەوتە پەلە قاژە و خوا خوای بوو خۆی لە خنکاندن ڕزگاربکات . بەڵام نەیتوانی ، هەر بۆیە پاش تۆزێک خنکا و کەوتە سەر ڕووی ئاوەکە … ئەوەی سەیر بوو ، لە دوورەوە هەڵۆیەک مشکەکەی بەسەر ڕووی ئاوەکەوە بینی ، بە هەموو هێز و توانای خۆیەوە بۆی دابەزی و بە چنگە تیژەکانی گرتی و زۆر بە خێرایی بەرزیکردەوە و وەک بایەکی تیژ هەڵفڕی ، جا چونکە کلکی مشکەکەش بە قاچی بۆقەکەوە بەسترابوو ، بۆقەکەشی لەگەڵ مشکەکەدا بەرزکردەوە . هەڵۆکە نەوەستا تا گەیشتە سەر لقی درەختێکی بەرز ، کە لە گۆماوەکەوە نزیکبوو ، هەرچەند ب□قەکە هەوڵێکی زۆری دا خۆی ڕزگار بکات ، بەڵام نەیتوانی و لە ئەنجامدا هەڵۆکە هەردووکیانی خوارد .

جا منداڵە ئازیزەکان ئەم چیرۆکە پێماندەڵێت ، نە دەبوو بۆقەکە ئەو کارە خراپە بەرامبەر هاورێیەکەی بکات ، دەبووایە لە پێشدا گلەییەکانی خۆی بە مشکەکە بووتایە ، تا ئەویش بیتوانیایە داکۆکی لە خۆی بکات ، لەوانەیە هۆکاری تایبەتی خۆی هەبووبێت ، کە سەردانی بۆقەکەی نەکردووە . پاشان ئەم چیرۆکە ئەو پەندە کوردییەمان بیردەخاتەوە ، کە دەڵێت : (ئەوەی چاڵ بۆ یەکێک هەڵبکن□ت خۆی تێی دەکەوێت) .

تێبینی : ئەم چیرۆکە بە دەستکارییەوە لە ئینگلیزییەوە کراوە بە کوردی و ناوی نووسەری لەسەر نییە .